

Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Jog-és Államtudományi Kar,
Környezetjogi és Versenyjogi Tanszék

Az ágazati szabályozás problémái a villamos energia piacán

Szerző: Burus Henrietta Virág

Témavezető: Dr. Szilágyi Pál egyetemi adjunktus

Budapest 2012

„Ha mozog, adóztasd meg. Ha továbbra is mozog, szabályozd. Ha pedig abbahagyja a mozgást, támogasd.”

(Ronald Reagan)

Tartalomjegyzék

Tartalom

Tartalomjegyzék.....	3
1. Bevezetés	5
1.1. A tökéletes verseny	5
1.2. A monopólium	7
1.3. A természetes monopólium.....	9
1.4. Elméletek a szabályozásra.....	11
1.4.1. A normatív elmélet.....	11
1.4.2. A pozitív elmélet.....	12
1.5. A szabályozó hatóság kijelölése, a szabályozás eszközrendszere.....	13
2. A villamos energia piaca.....	17
2.1. Lassú fejlődési út	17
2.2. A termék meghatározása a villamosenergia-piacon.....	17
2.3. A villamos energia piaca.....	18
3. A villamosenergia-szabályozás kialakulásának története.	20
3.1. Kezdeti lépések	20
3.2. A rendszerváltás után	20
3.3. A 2001-es törvény.....	21
3.4. A 2005. évi törvény.....	22
3.4. A hatályos Vet.....	22
4. Szabályozási lépések.....	24
5. A GVH és a Bizottság jelentése	27
5.1. A HTM-ek.....	27
5.2. A koncentráció nagy mértéke.....	29

5.2.1. A leválasztás módszertana	29
5.3. A JPE meghatározása	31
5.4. Az ellátásbiztonság követelménye	32
5.4.1. Az egyetemes szolgáltatás.....	33
5.4.2. Végző menedékes.....	34
5.4.3. A feljogosított fogyasztó	35
5.4.4. A villamosenergia-kereskedők.....	36
5.6. A villamos energia és más szabályozott iparágak	37
5.6.1 A földgázpiac	37
5.6.2. Az elektronikus hírközlési piac	39
5.7. Az MVM szerepe és fejlődési útja a magyar energetikában	40
5.8. A jelenlegi megoldási javaslatok	42
6. Konklúzió.....	45
7. Irodalomjegyzék:	48
7.1. Hivatkozott irodalom:	48
7.2. Hivatkozott jogszabályok:.....	52
7.3. Egyéb felhasznált irodalom:.....	54

1. Bevezetés

A verseny és a szabályozás per definitionem egymást kizáró fogalmaknak tűnnek, azonban részletesebben megvizsgálva láthatjuk, hogy kibékíthető ellentétekről beszélünk. Ugyanis az utóbbi évtizedek gyakorlatának tapasztalatai alapján kiderült, hogy amennyiben adott piacon, adott iparágban szükséges, a két fogalom – ha nem is problémák nélkül – békésen megfér egymás mellett.

1.1. A tökéletes verseny

Amikor versenyről beszélünk, a piacon több vállalat van jelen a kínálati oldalon, versenyezve a keresleti oldalon szereplő fogyasztókért. Ez a helyzet ideális a hatékonyság szempontjából – ugyanis, amennyiben tökéletes a verseny¹, a kereslet és a kínálat találkozik, az árat a versenyár szintjére hozza a verseny, amely egyaránt kedvező mindkét oldalnak, így az allokációs hatékonyság maximális^{2 3}. Ezért is tartja a versenyt a legtöbb, ezzel a területtel foglalkozó szakember⁴ kívánatos állapotnak, elérendő célnak. Az allokációs hatékonyság mellett érdemes még megfigyelnünk a dinamikus, illetve a termelési hatékonyság alakulását is – ugyanis ezek céljai esetenként szembekerülhetnek az allokációs hatékonyságéival. A termelési hatékonyság esetén ugyanis a legfőbb cél az output maximalizálása az inputok legideálisabb kombinációjával. Ekkor a hatékonyabb vállalatok a kevésbé hatékonyan termelő vállalatokat kiszoríthatják a termelésből, tekintve, hogy az első alacsonyabb költségekkel képes megtermelni ugyanazon javakat⁵. Az allokációs hatékonyságnak ez a

¹ A tökéletes verseny csak egy közgazdasági fogalom, a gyakorlatban nem valósul meg. (Richard Whish: Versenyjog ,HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010, 7. o.)

² A tökéletes verseny ugyanis egyszerre biztosítja a verseny kétféle előnyét: az úgynevezett termelési, illetve az allokációs hatékonyságot. Az első esetén arról van szó, amikor termékek egy adott körét olyan költségen termelik meg, amely a lehető legalacsonyabb. Ezzel szemben az allokációs hatékonyság esetén a határköltség és adott termék fogyasztói értékelése közötti kapcsolatot kell vizsgálnunk. Ugyanis abban az esetben, ha egy további egység termelése esetén a határköltség az alatt az ár alatt van, amelyet a fogyasztók hajlandóak lennének ezért az egységért fizetni, akkor allokációs hatékonyságról beszélhetünk, ugyanis mind a termelő, mind a fogyasztó jól járnak a további egység megtermelésével.

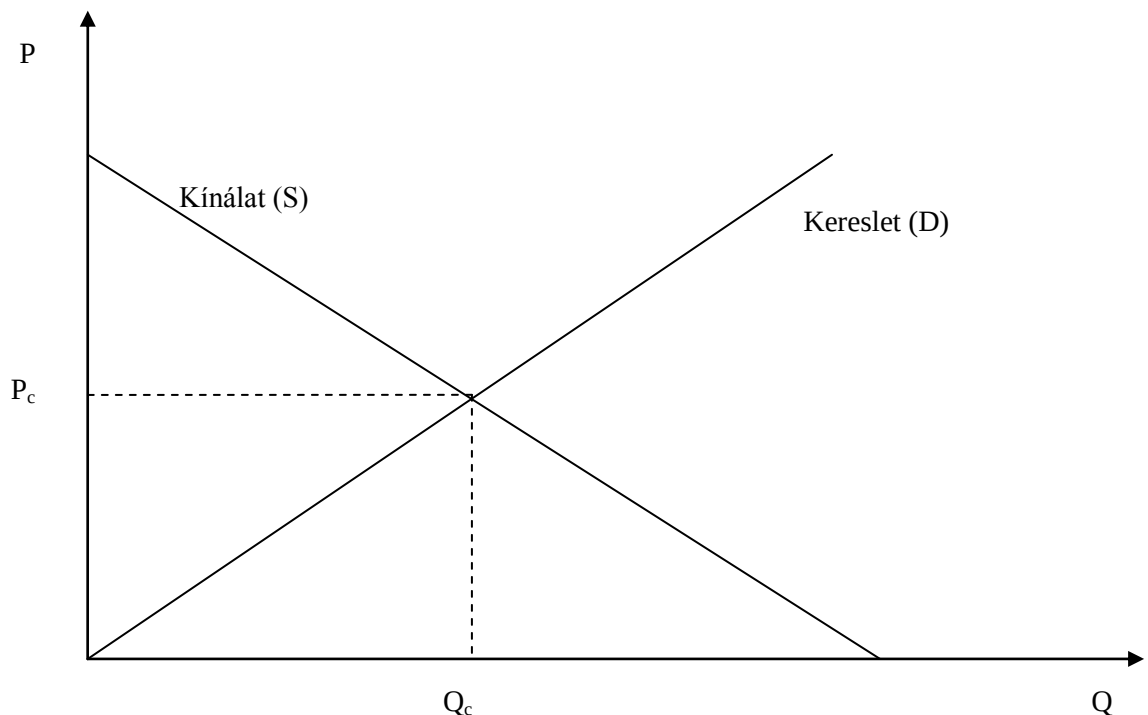
³ Simon Bishop – Mike Walker: Az Európai Közösségi Versenyjog Közgazdaságtana, GVH VKK, Budapest, 2011, 62-63. o.

⁴ Lásd bővebben: Richard Whish, Massimo Motta.

⁵ Bishop – Walker: im., 66. o.

helyzet nem célja, ugyanis a fogyasztók preferenciáját helyezi középpontba a termelési költségek alacsonyan tartása helyett. A dinamikus hatékonyság esetében pedig, mindezekon túllépve, az innováción, a fejlesztésen, új termékek bevezetésén keresztül valósul meg a hatékonyság elérése⁶. Így gyakorlatilag elmondhatjuk, hogy amennyiben mindhárom hatékonysági formát vizsgáljuk, a dinamikus hatékonyság lesz az, ami a technológiai előrehaladást mutatja. Esetünkben azonban, mint már említettük, az allokációs hatékonyság az, amit elsősorban vizsgálunk.

A tökéletes versenyt a következő ábrával⁷ írhatjuk le:

Ezzel szemben áll a monopolisztikus piac, amikor valamely oknál fogva a piacon a kínálati oldalon csupán egy szereplő van jelen⁸. Ez az állapot lehet előnyös is⁹,

⁶ Roger J. Van den Bergh – Peter D. Camesasca: European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective, Sweet and Maxwell, London, 2006, 30.o.

⁷ Az ábra a szerző saját műve.

⁸ Bod Péter Ákos: Gazdaságpolitika – Intézmények, döntések, következmények, Aula Kiadó, Budapest, 2002, 57.o.

⁹ Ez az állapot figyelhető meg a szabályozott iparágak némelyikében – itt méretgazdaságossági, illetve termelési hatékonysági szempontból elképzelhető, hogy jó választásnak minősül. De nem szabad elfelejtenünk, hogy ettől még monopóliumról beszélünk, tehát esetlegesen kedvező hatásai mellett a

de elképzelhető az is, hogy a piac torzulásához vagy a verseny korlátozásához is vezethet. Például a villamosenergia-piac esetében a piacnyitás előtti állapotban az MVM Rt. olyan egyedi helyzetben volt, hogy a piacnyitás után a piacra belépni kívánók számára olyan információs, és egyéb jellegű hiány állt fenn, hogy bár be tudtak lépni a piacra, de hosszú távon nem volt esélyük az inkumbenssel szemben.

1.2. A monopólium

Monopólium esetében az eddig leírt, csupán elméletben létező szélsőséges állapot, a tökéletes verseny ellenpólusáról van szó. Szakemberek szerint ugyanis ugyanannyira nem létezik tiszta monopólium a gyakorlatban, mint ahogyan a tökéletes verseny is csupán egy elméleti kategória, mely a valós piaci viszonyok leírásában segítségünkre lehet. A monopólium esetében ugyanis a kínálati oldalon egy szereplő van, aki ellátja a keresleti oldal igényeit.

Ebben az esetben az árat az egy a piacon működő vállalat gyakorlatilag teljesen szabadon határozza meg, lévén olyan helyzetben van, hogy megteheti, mivel nincs versenytársa. Tehát a monopóliumok nem a tökéletes verseny esetén fellépő árelfogadó magatartás a jellemző a piacon, hanem a monopolista ármeghatározó tevékenységet folytatnak. Ez a monopolista számára mindenképpen kedvező szituáció – azonban gyakran előforduló jelenség lehet ilyen esetben az, hogy – pozícióját biztosnak érezve – a monopolhelyzetben lévő vállalat könnyen ellustulhat, egy idő után a termelési hatékonyság elhanyagolásához vezetve ezáltal¹⁰.

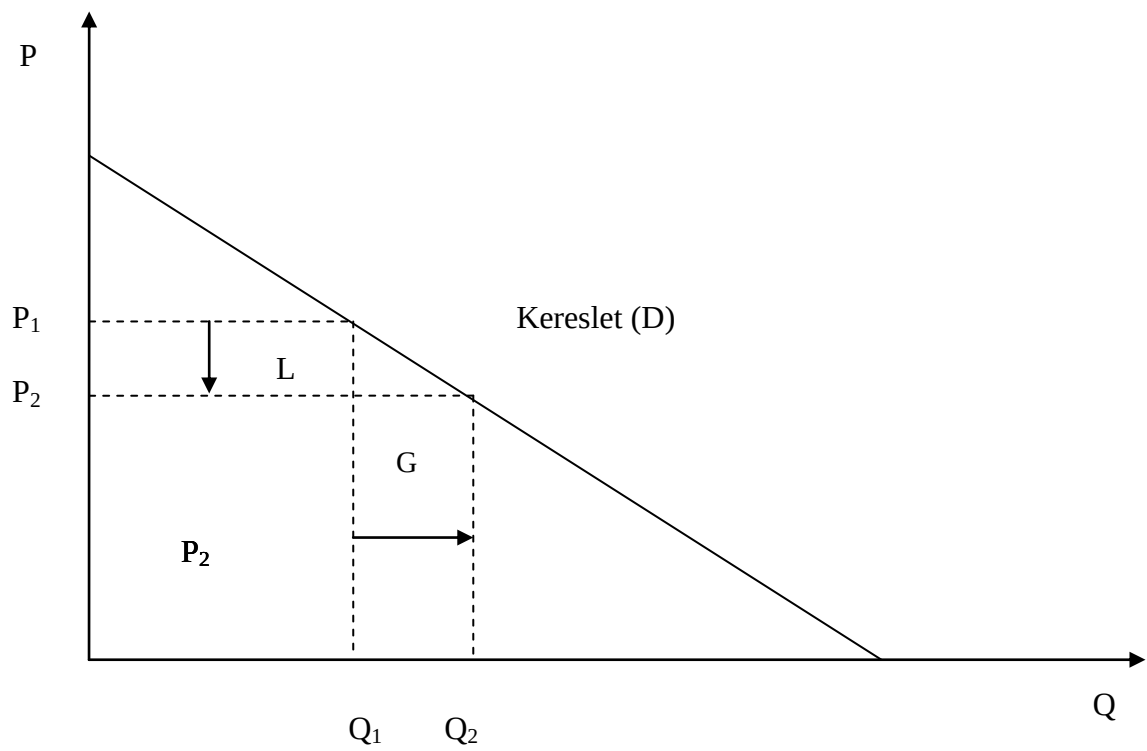
Míg a tökéletes verseny esetében minden egyes újabb eladott termék után a piaci ár mértékével nő a bevétel, a monopolista esetében ez a helyzet a piaci árnál kisebb mértékkel növeli meg a bevételt. Máshogy fogalmazva: a monopolista eladott termékegységeinek határbevétele kisebb, mint a piaci ár¹¹. A monopolista határbevételét és bevételeinek alakulását a következő ábra szemlélteti¹²:

hátrányai is megfigyelhetők végső soron. (Boytha Györgyné – Tóth Tihamér: Versenyjog, PPKE-JÁK, Budapest, 2010, 239. o.)

¹⁰ Bishop – Walker: im., 66. o.

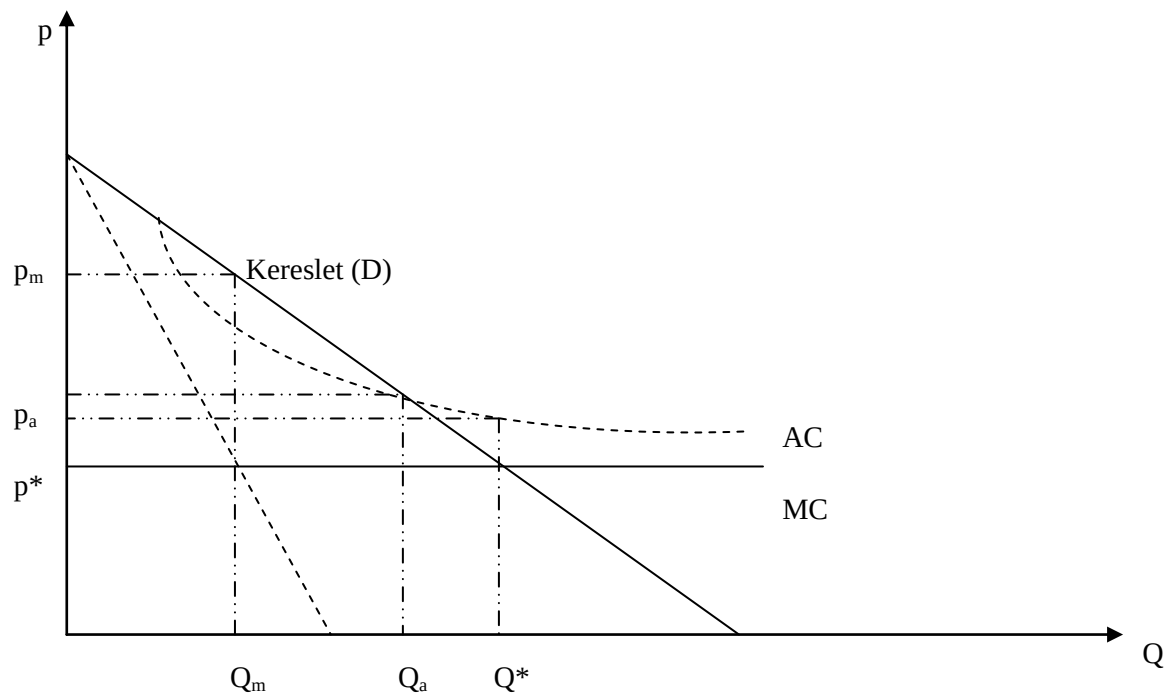
¹¹ Lynne Pepall – Daniel J. Richards – George Norman: Piacelmélet – Modern megközelítés gyakorlati alkalmazásokkal, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2008, 60. o.

¹² Az ábra a szerző saját műve.

1.3. A természetes monopólium

Természetes monopólium esetén a piacon ugyan egy vállalat van a kínálati oldalon, azonban ez önmagában nem káros, ha a leghatékonyabban így tud működni a piac¹³. Természetes monopólium esetén az állandó költségek magasak, a határköltségek pedig alacsonyok¹⁴. A természetes monopólium esetén az árazást a következő ábra szemlélteti:

A természetes monopóliumok piacán is szükséges lehet az állami beavatkozás – például amennyiben a piacon egyedül működő vállalat már nem képes a leghatékonyabban ellátni a feladatát, „ellustul”, avagy esetlegesen visszaél piaci helyzetével. Ekkor megoldás lehet akár az állami kézbe vétel, avagy egyéb állami beavatkozás is¹⁵. A szabályozás szükségességéről több elmélet is született annak

¹³ Ugyanis ekkor feltételezhető az, hogy amennyiben több szereplő lépne be a piacra, a hatékonyság – és ezáltal a fogyasztói jólét is – visszaesne, ez pedig a versenyjog szempontjából káros.

¹⁴ Hal R. Varian: Mikroökonómia középfolon – Egy modern megközelítés, KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2001, 445. o.

¹⁵ Bod Péter Ákos: i.m., 59. o.

tükrében, hogy az egyes elméletek szerint milyen mértékű beavatkozás szükséges az egyes piacokon.

A klasszikus, Adam Smith-i elmélet például a beavatkozásra úgy tekint, mint felesleges tevékenységre – ugyanis az elmélet alapgondolata is az, hogy hagyni kell a piacot, hogy megoldja saját egyenetlenségeit, vagyis a „láthatatlan kéz” majd orvosolja az esetleges problémákat, amennyiben azok felmerülnének. Mindezek mellett nem utasították el egyértelműen az állami beavatkozás minden formáját, ugyanis már maga Adam Smith is felismerte, hogy még egy olyan piacon is, ahol szabad folyást engednek a piacot szabályozó versenynek, szükség van bizonyos jogszabályi biztosítékokra, melyek a verseny működéséhez elengedhetetlenek¹⁶.

A harvardi iskola képviselői már meghaladták ezt a felfogást – számukra ugyanis nem a szabad verseny volt a legfőbb elérendő cél, hanem a ténylegesen működő verseny elérése. Csupán ennek elérése érdekében tartották elfogadottnak az állami beavatkozást¹⁷.

A chicago-i iskola felfogása szerint a hatékonyság csökkenése az az eset, amikor indokoltá válik a versenybe való beavatkozás az állam részéről. A hatékonyság csökkenése azonban több okból is végbemehet, így ez az iskola több lehetőséget is nyitva hagy a beavatkozásra. Ezen elmélet képviselői a minél kisebb beavatkozás elvét is vallják egyben – elegendőnek tartják a szabad piacra lépés biztosítását, méghozzá csupán a lehető legszükségesebbnek ítélt bürokrácia mellett¹⁸.

A támadható piacok elmélete – mivel középpontjába a piacra való belépési korlátokat, illetve az elsüllyedt költségeket helyezi – elsősorban arra helyezi a hangsúlyt, hogy lehetséges-e, és ha igen, hogyan lehetséges a hatékonyság növelése. Ezen elmélet képviselői vallják, hogy a kormányzati, hatósági intézkedésekkel csökkentett belépési korlátok jó eszközként szolgálhatnak ennek a célnak. Sőt: ha csak egy szereplő van a piacon – a piac természeténél fogva – akkor is fontos, hogy ki is az a

¹⁶ Boytháné – Tóth: im., 20. o.

¹⁷ Uo. 22. o.

¹⁸ Uo. 24. o.

szereplő, és mi alapján lett ő az az egyetlen szereplő¹⁹. Ilyen esetek például a közbeszerzések, illetve a koncessziós eljárások is, ahol az államnak szintén van feladata, ha nem is konkrétan szabályozási²⁰.

A legismertebb, kifejezetten szabályozással foglalkozó elméleteket az alábbiakban ismertetjük.

1.4. Elméletek a szabályozásra

1.4.1. A normatív elmélet

Az egyik ilyen a gazdasági szabályozás normatív teóriája. Ennek az elméletnek a kiindulópontja az, hogy a piac nem tudja kiváltani a tőle elvárt jóléti hatásokat, így indokoltá válik az állam beavatkozása abból a célból, hogy így, gyakorlatilag mesterségesen, kiváltható legyen a kívánt hatás. Ezek a piaci kudarcok az elmélet támogatói szerint három formát ölthetnek.

Az első ilyen kudarcként egy bizonyos fokú piaci hatalom azonosítható. Ez teszi képessé adott vállalkozást arra, hogy úgy emelje árait a piaci ár fölé, hogy a fogyasztói is megmaradnak. A második kudarcformaként a piaci externáliák azonosíthatóak. A piaci externáliák hatásaként ugyanis olyan szereplők is részesülhetnek a hatásaiból – akár negatív, akár pozitív externáliáról beszélünk – akik nem részesei adott tranzakciónak, így azok nem is fejtenek ki tényleges tevékenységet adott hatás eléréseért, mégis részesülnek belőle. Így tehát az externáliák beépülnek adott vállalatok áraiba, így nem a piac által reálisan kialakított áron értékesítenek a vállalatok, hanem az externáliák hatása számszerűsítve beépül adott termék árába. A harmadik típusú kudarc akkor jelentkezik, ha adott piacon az információ aszimmetrikus elosztású. Ugyanis a versenyző piacok esetében a megfelelő információkat eljuttatják a fogyasztókhoz annak érdekében, hogy racionálisan hozza meg a döntését. Azonban a szabályozott piacokon

¹⁹ Ez különösen releváns elmélet a villamos energia esetében is – ugyanis, mint majd a későbbiekben látjuk, itt is egy szereplő „uralta” a piacot sokáig, akinek akkori szerepe – bár módosításokkal, de – a mai napig igen fontos az iparágban.

²⁰ Boytháné – Tóth: im., 25. o.

az információ nem, vagy nem elégséges módon jut el a fogyasztókhoz, például a fogyasztónak plusz keresési költségekkel kell számolnia, amennyiben az információt nem tették közzé valamely oknál fogva, általában a vállalatok valamely érdekéből kifolyólag²¹.

1.4.2. A pozitív elmélet

A másik uralkodó elmélet a normatív mellett a szabályozás pozitív elmélete. Követői szerint ez az elmélet az állam beavatkozását a közérdek előmozdításával magyarázza. Ekkor a piaci tökéletlenség nem feltétlenül piaci kudarc, hanem inkább állami kudarc. Ez az elmélet igen szerteágazó. A chicago-i iskola²² képviselői ennek az elméletnek a magyarázata során azt emelik ki, hogy amennyiben szabályozásra kerül sor, a költségek miatt elképzelhető, hogy az ez által okozott kár súlyosabb lesz, mint amilyen súlyos az esetlegesen fennálló piaci kudarc által kiváltott kár. Stigler például ebből vezette le a foglyul ejtési elméletet is, melyet mások zsákmányelméletként²³ emlegetnek. Ez az elmélet arra hívja fel a figyelmet, amit már korábban is felvetettünk: előfordulhat ugyanis, hogy adott, szabályozandó iparág vállalatai valamilyen módon ráveszik a szabályozókat arra, hogy a szabályozás a nekik megfelelő módon és formában valósuljon meg – így a szabályozás nem éri el eredeti célját²⁴. Ez természetesen nem általános jelenség, csupán egy lehetséges veszélyforrás, mely a szabályozás mint jelenség vizsgálatakor felmerülhet. Például az institucionalisták elutasították a 'capture theory-t', szerintük ugyanis nem a vállalatok érdekei befolyásolják elsődlegesen a szabályozást – ők a befolyásoló tényezőket a szervezet szabályaiban, illetve a szociális viszonyokban vélték felfedezni²⁵. Ez a két elmélet, bár sok szempontból elemezték a szabályozás kérdéskörét, számos kérdéssel adós maradt²⁶.

²¹ Boytháné – Tóth: im., 234.o.

²² Boytha Györgyné: Versenyjog, Szent István Társulat, Budapest, 2009. 12. o.

²³ Az angol megfelelője a 'capture theory' – ezt Tóth foglyul ejtési-, Carlton-Perloff pedig zsákmányelméletként írják le.

²⁴ Dennis W. Carlton – Jeffrey M. Perloff: Modern piacelmélet, Panem Könyvkiadó, Budapest, 2003, 702. o.

²⁵ Boytháné –Tóth: im., 235.o.

²⁶ Ilyen kérdések például – Tóth szerint – a szabályozó politikai kontrollja, a hitelessége, illetve elszámoltathatósága.

1.5. A szabályozó hatás kijelölése, a szabályozás eszközrendszere

A szabályozás szükségességének eldöntése után a következő lépés a szabályozó hatás meghatározása. A legfőbb kérdés az ilyenkor, hogy a szabályozott iparágakban milyen jellegű ellenőrzésre szükséges, illetve e piacokon milyen jellegű versenyproblémák merülhetnek fel – illetve hogy ezeket hogyan lehet a leghatékonyabban, optimális szinten kezelni.

A szabályozás különösen bonyolult kérdés a hálózatos iparágakban^{27 28} – mint témánk, a villamos energia kapcsán is. A hálózatos iparágakban jellemzően a piaci liberalizáció bevezetésével egy időben jelent meg a szabályozás is. Az ilyen piacokon számos olyan versenygátló tényező van jelen, mely meg tudja gátolni a verseny kialakulását – ilyen lehet például a hálózat kiépítésének igen magas költsége, melyet az újonnan belépni szándékozó vállalatok nem, vagy csak nagy nehézségekkel tudnak megfizetni – így az inkumbens vállalat eleve előnyben van azzal, hogy már rendelkezik a hálózattal. A piacra újonnan belépni szándékozó vállalatok számára ez a tény igen komoly gátló tényező lehet – a hálózat kiépítésére általában nem áll rendelkezésükre kellő tőke, ebből kifolyólag pedig akár a belépése is meghiúsulhat²⁹.

Amennyiben tehát végső soron úgy döntenek, hogy adott iparágon belül szükséges a szabályozás, több eshetőség is felmerülhet. Felmerül a kérdés, hogy az általános versenyszabályok elegendő és elegendően hatékony eszközrendszert biztosítanak-e a szabályozandó piacoknak, vagy szükséges-e ezen felül még specifikus szabályokat alkotni erre a célra. A gyakorlat azt mutatja, hogy az általános versenyjogi szabályok az általunk vizsgált piacokon nem képesek teljes körűen orvosolni a felmerülő problémákat. Így szükségessé vált az ex ante-jellegű specifikus szabályozási

²⁷ Dr. Koppányi Szabolcs – dr. Tóth András – dr. Tényi Géza, dr. Nagyházi István – Váczi Nóra, szerkesztette: Dr. Koppányi Szabolcs: Az ex ante piacsabályozás lehetőségei a magyar energetikai szabályozásban, Készült a MEH megbízásából Budapest, 2007, 11. o.

²⁸ François Lévêque - Howard Shelanski: Antitrust and Regulation in the EU and US – Legal and Economic Perspectives, New Horizons in Competition Law and Economics series, Northampton, 2009, 28. o.

²⁹ Koppányi: im., 18. o.

rendszerek kialakítása egy teljesebb szabályozás kialakítására³⁰. Ez természetesen nem zárja ki a versenyjog szabályainak általános érvényét. A magyar szabályozás a versenykorlátozó megállapodások és az erőfölényes helyzetek kezelésére a Gazdasági Versenyhivatalt hatalmazza fel, az egyéb piaci rendellenességek felügyeletére pedig adott szakhatóságokat, így esetünkben a Magyar Energia Hivatalt. A GVH ugyanis nem rendelkezik – nem is rendelkezhet – az egyes iparágak szabályozásához szükséges szakértelemmel, így a szabályozás ezen részét jobbnak látták a MEH-hez delegálni^{31 32}. Főszabályként tehát elmondható, hogy *lex generalis*-ként továbbra is a versenyjog általános szabályai funkcionálnak, *lex specialis*-ként pedig az egyes specifikus iparági szabályok – így együtt hivatottak garantálni a piaci kudarcok orvoslását^{33 34}. A versenyjogi normák ugyanis általános tilalmakat tartalmaznak – ezek ráadásképp még feltételezik az önkéntes jogkövetést is. Azonban a szabályozandó piacokon az önkéntes jogkövetést biztosító szankciók nem feltétlenül jelentenek kellő ösztönzést a normákban foglaltak teljesítésére. Az inkumbens vállalatokkal szemben ugyanis a szabályozás nem képes csupán a versenyjog általános eszközrendszerével fellépni – így válnak indokolttá a többlétszabályozási eszközök³⁵.

A gazdasági szabályozás iránti igény azon piacokon merül fel, ahol a hatékony verseny még nem alakult ki, így szükségessé válik a beavatkozás az állam részéről. Ekkor az általános versenyszabályokhoz képest még további többlétszabályozási eszközökről beszélhetünk, azaz valamilyen kötelezően betartandó többlétszabályt ír elő a jogalkotó a vállalatok számára³⁶. Ez a többlétszabály általában többlétszabályokkal is

³⁰ Nilson – Bergman: The pros and cons of antitrust in deregulated market, *Konkurrensverket*, 2004, 27. o.

³¹ 1994. évi XLVIII. törvény (a villamos energia termeléséről, szállításáról és szolgáltatásáról, a továbbiakban: az 1994. évi törvény) és a többi 1994. évi energiatörvény hozta létre a MEH-et, amelynek hatásköre az évek folyamán változott, de a mai napig a MEH „örkődik” a villamosenergia-piac felett.

³² Tóth: *im.*, 238.o.

³³ Megjegyzendő továbbá, hogy míg az első, az általános versenyszabályozás *ex post* szabályozás, a különös szabályok pedig *ex ante* funkcionálnak. Az *ex ante* szabályozás legfőbb indokaként a korábbiakban kifejtésre kerültek tükrében azt tekinthetjük, hogy ezen a speciális piacok adottságaikból kifolyólag hajlamosak a kudarcra – így indokoltnak találták még adott kudarc előtt szabályozni egyes magatartásformákat.

³⁴ Lévêque – Shelanski: *im.*, 35. o.

³⁵ Koppányi: *im.*, 21. o.

³⁶ Koppányi: *im.*, 20. o.

jár, amely végső soron a fogyasztók által kerül kifizetésre – ezt hozzák fel leggyakrabban indokként a szabályozást ellenzők – elsősorban a közgazdászok – a szabályozás ellenében³⁷.

Az egyik leggyakoribb formája az állami beavatkozásnak az árszabályozás – ezzel korlátozni tudják a természetes monopóliumok árképzését, így mesterségesen alacsonyan tudják tartani az árakat, és így a fogyasztók érdekeit is szolgálhatják³⁸. Ennek a szabályozásnak egyik jellegzetes formája az ársapka³⁹ bevezetése, mely a vállalatok által kiszabható maximális árat állapítja meg, így ösztönözve a vállalatot költségei csökkentésére, ugyanis az ársapka alkalmazása alatt nem változtatható meg ez a maximális ár⁴⁰.

Szintén gyakori szabályozási eszköz még a jelentős piaci erő, azaz a JPE intézménye. Ezt az intézményt elsőként az elektronikus hírközlésben alkalmazták Magyarországon⁴¹ – sőt, Európában egyedül országunk vezette be a JPE-t⁴². Az ezek után eltelt idő tanulságként szolgálhatott volna a szabályozók számára, míg ugyanis az elektronikus hírközlésben fennálltak a kellő feltételek a JPE intézménye és a rá épülő szabályrendszer bevezetéséhez⁴³, és az nagyrészt orvosolta is a piaci kudarcokat, azonban a villamosenergia-piacon nem álltak fent ezek a feltételek. Így már kezdetben -

³⁷ Carlton – Perloff: im., 708. o.

³⁸ Uo., 713.o.

³⁹ Angolul: 'price cap regulation'

⁴⁰ Carlton – Perloff: im., 722.o.

⁴¹ A mai formában ismert, versenyjogi alapokon nyugvó JPE-t az Európai Parlament és a Tanács 2002/21/EK irányelve (2002. március 7.) az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályozásáról. HL L 108., 2002.04.24, illetve az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény vezette be.

⁴² A jelentős piaci erőkonceptió alkalmazása a villamosenergia-piacokon, In: Versenytükör, Szerk.:Tóth Tihamér, Budapest, 2008.évi 4.sz., 13. o.

⁴³ Ezeket a feltételeket Nagy Csongor István – összevetve az általa vizsgált két JPE-szabályozott területet, az elektronikus hírközlést, és a villamosenergia-piacot, a következőkben látja az előbbi indokolt JPE szabályozását, és az utóbbi esetben nem indokoltságát. Az elektronikus hírközlés esetében ugyanis:

- a szállítás és a termék elválik egymástól;
- a termék kereskedelme ez esetben nem hálózatos szegmens;
- itt a piac és a technológia fejlődése alakítja a versenyt, míg a másik esetben az állami döntések (rövid távon)

a 2007-es Vet. általi bevezetésekor – aggodalmakkal töltötte el az intézmény ellenzőit – amelyek később részben be is bizonyosodtak^{44 45}.

⁴⁴ Nagy Csongor István: A jelentős piaci erő jogintézménye a villamosenergia-piac szabályozásában – jogalkotói önellentmondás. (A továbbiakban: Nagy Csongor István: A JPE...), In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Budapest, 2008, 157. o.

⁴⁵ A JPE problematikáját a villamosenergia-piacon egy későbbi részben tárgyaljuk.

2. A villamos energia piaca

2.1. Lassú fejlődési út

A villamosenergia-piac speciális helyzetéről elmondható, hogy az még a szabályozott iparágak körén belül is különlegesnek minősül⁴⁶. Elsősorban a „termék” mivoltából kifolyólag van így – ugyanis a villamos energia tárolása nem hagyományos módon történik. Ezen felül problémát okoz még a csupán korlátozottan kiépült infrastruktúra, illetve az ágazat hálózatos mivolta⁴⁷. Egyebek mellett ennek volt köszönhető, hogy a piaci liberalizációs kísérletek, illetve az Európai Unió elvárások csak nagyon lassan értek célta, majd ezután lassan is hozták meg a várt eredményeket – ha egyáltalán meghozták azokat. Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozási folyamata, majd 2004 után a teljes jogú tagság maga után vonta a közösségi joganyag és követelményrendszer erőteljes hatását nemzeti energiajogunk alakulására. Azonban érdekesség, hogy ezen a területen nem csak a magyar, de még az uniós előírások sem bizonyultak olyan proaktívnak, mint egyéb területeken – ez nagyban köszönhető annak, hogy az energetika szabályozása igen összetett, sok részletre kiterjedő rendszert igényel, és a területre teljes rálátást még a piackutatások, illetve ágazati vizsgálatok sem nyújthatnak. Az összetettség mibenlétét jobban megérthetjük, ha megvizsgáljuk közelebbről a villamos energiát mint jószágot.

2.2. A termék meghatározása a villamosenergia-piacon

A villamos energiát elsődlegesen meghatározhatjuk olyan jószágként, mely emberi szükségletek kielégítésére alkalmas⁴⁸. Ezen felül felmerülhet még a kérdés: árunak, terméknek, avagy szolgáltatásnak tekintsük-e? Esetleg lehetséges-e, hogy mindháromnak egyszerre? Közgazdasági természetéből kifolyólag a villamos energia gyakorlatilag mindhárom definíció alá besorolható egyes tulajdonságai alapján.

⁴⁶ Nilson – Bergman: im., 80. o.

⁴⁷ A magyar villamosenergia-szektor működése és szabályozása I., Szerk: Fazekas Orsolya, Complex Kiadó, Budapest, 2010, 33. o.

⁴⁸ Fazekas: im., 156. o.

2.3. A villamos energia piaca

A második problémás terület ebben az ágazatban a piac meghatározása, mely szintén nem egyszerű feladat – nagyrészt az előzőekben említett hármas jellegéből fakadóan, másrészt pedig hálózatos ágazati mivoltának köszönhetően⁴⁹. Esetünkben több piacról is beszélhetnünk, ahol megjelenik a villamos energia mint termék, de más-más tulajdonsága dominál az egyes piacokon. Elsődleges piacként a *nagykereskedelmi piacot* említhetjük. Itt a villamos energia alapvető tulajdonságaiból, mint például a tárolhatatlansága, fakadó, folyamatosan létrejövő feleslegeket, illetve hiányokat kezelik rendszeresen adásvételi ügyletekkel. Mint ilyen, ideális esetben ezen a piacon a lehető legtöbb szereplő kereskedik a lehető legtöbb ügyleten keresztül, miközben olyan szabályok uralják a piacot, melyek áttekinthetőek és egyformán érvényesek az összes szereplőre⁵⁰. A villamos energia nagykereskedelmi piacát a szakirodalom két további, mondhatni „alpiacra” osztja. Az egyik a szervezett piac, a másik pedig a tőzsdén kívüli piac⁵¹.

A villamos energia másodlagos piaca az úgynevezett *szolgáltatási piac*. Ez a piac lényegében a termelő vagy a kereskedő és a végfelhasználó közötti kétoldalú megállapodásokat fedi le. Ezen a piacon az áramszolgáltatók csupán elosztási tevékenységet folytatnak, szemben a nagykereskedelmi piaccal – arra pedig minden kereskedelmi engedélyes jogosult napjainkban⁵².

Ezen piac legfontosabb jellemzői a rugalmasság és a testre szabás kell legyenek – tekintve, hogy a villamos energia tekintetében a végfelhasználók – mivel a villamos energia mindenki által elérhető jószág – köre igen széles, minden kör előállhat számos, más felhasználótól teljesen eltérő igényvel. Szükséges továbbá az eladó és a vevő aktív kommunikációja is itt, amely megkönnyíti az együttműködést a felek közt, illetve az eredmény így nagyobb valószínűséggel lesz egy win-win szituáció. A szolgáltatási

⁴⁹ Nilson – Bergman: im., 81. o.

⁵⁰ Ezzel biztosítva van a két legfontosabb követelmény, amely fennáll a nagykereskedelmi piacokkal szemben: a likviditás, illetve a transzparencia.

⁵¹ Villamos energia statisztikai évkönyv 2008, MEH, 2009. (forrás: http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200907/garszolg_2008_ev_ertekeles_20090730doc_20090730155248.pdf, letöltve: 2012. január 14.)

⁵² A villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény (a továbbiakban: a hatályos Vet.), 66 §

piacon a villamos energia szolgáltatás jellege a domináns⁵³. A villamos energia piaci közt a már említetteken kívül meg kell még említenünk a *különleges piacokat* is. Ugyanis a megbízható ellátás igényel még egyéb különleges termékeket is, ezzel a felhasználók azonban viszonylag ritkán találkoznak. Ezen piac részletesebb elemzése nem tartozik szorosan a dolgozat témájához.

⁵³ Fazekas: im., 164. o.

3. A villamosenergia-szabályozás kialakulásának története.

A villamosenergia-piacon tehát számos szabályozási nehézség merülhet fel⁵⁴. Hosszú folyamat vezetett a napjainkban fennálló helyzetig és szabályozási rendszerig. Ebben a fejezetben rövid áttekintést nyújtunk a villamosenergia-piac magyar szabályozásának alakulásáról.

3.1. Kezdeti lépések

Magyarországon a villamos energia története az 1800-as évekhez vezethető vissza – ekkor kezdődött meg a villamosítás az országban. Az első „lépés” ezen az úton 1878-ban történt, amikor is a Ganz és Társa Vasöntő és Gépgyár Rt. vasöntődjében villamos ívlámpákat helyeznek üzembe világításra. Ezek után az 1880-as években elindult Magyarország folyamatos villamosítása, Mátészalkával kezdődően 1888-ban. Ezt követően 1934-ben született meg az első villamosenergia-törvény, amelynek fő célja a fogyasztók érdekeinek védelme, illetve egységes energiagazdálkodási szempontok megvalósítása villamoshálózatok és átalakító-kapcsoló állomások létesítésénél. A dinamikus fejlődést azonban a világháborúk félbeszakították – a második világháború utáni mélypontról való továbblépést pedig ismét megállásra kényszerítette az 1948-as államosítás. Ekkor létrehozták az ÁVIR-t, az Állami Villamossági Rt., melynek feladata volt összefogni a villamos erőművek, illetve és az egyéb közcélú villamos műveket – 1949-ben pedig központi üzemi irányítással kezdte meg működését a mai értelemben vett magyar villamos energia rendszer⁵⁵.

3.2. A rendszerváltás után

A rendszerváltás után 1994-ben született meg az első olyan törvény, amely átfogóan szabályozta a villamosenergia-piac működését⁵⁶. Ugyanez a törvény⁵⁷ volt az

⁵⁴ Mint például a hálózatos iparágak esetében fennálló szűk keresztmetszet, az erősen koncentrált nagykereskedelmi piac, az infrastruktúra megkettőzésének nehézsége, stb.

⁵⁵ Forrás: <http://villany.uw.hu/> (letöltve: 2011. szeptember 17.)

⁵⁶ Előtte az 1931. évi XVI. törvénycikk (a villamos energia fejlesztéséről, vezetéséről és szolgáltatásáról) szabályozta ezt a területet.

⁵⁷ Az 1994. évi törvény

is, amely létrehozta a '90-es években az Magyar Villamos Művek⁵⁸ Rt. által végzett tevékenység keretrendszerét, illetve amely – mint korábban megjegyeztük – létrehozta a Magyar Energhiahivatal⁵⁹. A Magyar Energhiahivatal ekkortól végzi a vezetékes energiapiac felügyeletét független szabályozó hatóságként. Hatásköre az évek során részben módosult, bővült az évek során, de fő feladata még ma is a verseny meglétének felügyelete a piacon⁶⁰.

3.3. A 2001-es törvény

Az 1994-es törvény első érdemi felülvizsgálatára 2001-ben⁶¹ került sor, amely már figyelembe vette az Európai Unió előírásait⁶² – ugyan nagyrészt a 2004-es csatlakozás miatt, de ennek köszönhetően később könnyebb lett a – szintén az EU által előírt – liberalizációs folyamatok végrehajtása is, mely Magyarországon 2008-ra érte el végleges, jogszabályban lefektetett formáját. A 2001. évi villamosenergia-törvény tehát előírta az addigi zárt piac részleges megnyitását⁶³ 2003. január elsejével. Ezzel született meg az úgynevezett kettős működési modell, melyben párhuzamosan működött a

⁵⁸ A továbbiakban: MVM

⁵⁹ A továbbiakban: MEH

⁶⁰ A Hivatal mai feladatait a távhőszolgáltatásról szóló 2005. évi XVIII. Törvény, a földgázellátásról szóló 2003. évi XLII. törvény, a 2008-2009-ben hatályba lépő 2008. évi XL. Törvény, a hatályos Vet., valamint e törvények alapján kiadott kormány- és miniszteri rendeletek határozzák meg. 2008-ban jelent meg a távhőszolgáltatás versenyképesebbé tételéről szóló 2008. LXVII. törvény – ez a jogszabály jelentős mértékben bővíti a Hivatal feladatait a 2009-től kezdve.

⁶¹ 2001. évi CX. törvény a villamos energiáról, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 180/2002. (VIII. 23.) Korm. rendelettel

⁶² Nevezetesen a 96/92/EK irányelvét (Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról, HL L027, 1996.12.19, 20-29. o.) (a továbbiakban: 96/92/EK irányelv)

⁶³ A részleges piacnyitás lényegében csökkenteni kívánta az MVM monopolhelyzetét a nagykereskedelmi piacon azzal, hogy felbontja a piac egységét közüzemi, illetve versenyszektorra. Ennek a megoldásnak a lényege az volt, hogy a hazai termelést mind a közüzemi nagykereskedő, mind a közüzemi szolgáltatók megvásárolhatták a közüzemi szektorban azzal a céllal, hogy a közüzemi fogyasztók (akik nem feljogosított fogyasztók, illetve a feljogosított, de mégis a közüzemet választó fogyasztók) igényeit kielégíthessék. A hazai termelésből részesedhettek még a versenyszektor kereskedői, akiknek feladata pedig a feljogosított fogyasztók villamos energiával való ellátása volt. A közüzemi nagykereskedők felesleges kapacitásait erőművi kapacitásaukciókon értékesíthették a versenyszektor kereskedői részére. A hazai kapacitásokon felül természetesen az import energia is a folyamat része volt, melyből egyaránt részesedhetett mindkét szektor. (Forrás: A Gazdasági Versenyhivatal jelentése a Magyar Villamosenergia-Piacon lefolytatott Ágazati Vizsgálatról, 2006, elérhető: http://www.gvh.hu/domain2/files/modules/module25/pdf/print_4332_h.pdf, letöltve: 2011. július 12. , (A továbbiakban: GVH jelentés) 38-39. o.)

versenypiac, illetve a közüzemi piac. A magyar villamosenergia-piacon az MVM Rt. volt az egyetlen hazai nagykereskedő, csak ő kereskedett, vásárolt és adott el villamos energiát közüzemi célra, tehát monopolhelyzetben volt. Ekkor a közüzemi piacon mindenki ugyanazon a gazdasági és közlekedési miniszter által meghatározott áron vásárolhatta, illetve adhatta tovább a villamos energiát, amennyiben nem végfelhasználóként vásárolta meg azt⁶⁴. Az MVM Rt.-nek – monopolhelyzetéből kifolyólag – ellátási kötelezettsége volt azok felé, akik nem voltak jogosultak az éppen csak életre hívott versenypiacon kereskedni, avagy nem kívántak kilépni oda. A 2003-as piacnyitással más piaci szereplők számára is lehetővé vált energia vásárlása külföldről is, továbbértékesítési célra. Azonban a hosszú távú energiavásárlási megállapodások⁶⁵ problematikája itt ütközött ki először élesen – erről a későbbiekben lesz szó részletesebben.

3.4. A 2005. évi törvény

A következő lépés a 2005. évi törvény⁶⁶ volt a piaci verseny kialakítása felé vezető úton. Ezt a törvényt, csak úgy, mint az elődjét, az Európai Unió új irányelvének⁶⁷ megszületése tette szükségessé – ekkor ugyanis már teljes jogú tagjai voltunk az Uniónak. Azonban ez a törvény nem hozott létre új működési modellt, csupán az eddig fennálló szabályozást hozta szinkronba az új uniós követelményekkel⁶⁸⁶⁹.

3.4. A hatályos Vet.

A mai szabályozási rendszert a 2007. évi villamosenergia-törvény⁷⁰ vezette be, amely már a 2003/54/EK irányelv és az 1228/2003/EK rendelet⁷¹ implementációját is

⁶⁴ Vince Péter: Átalakuló szabályozás a villamosenergia-szolgáltatásban (A továbbiakban: Vince: Átalakuló szabályozás...) In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál – Kiss Ferenc László, Budapest, 2007. 304. o.

⁶⁵ A továbbiakban: HTM-ek.

⁶⁶ 2005. évi LXXIX. törvény a villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvény módosításáról

⁶⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L176, 2003.06.26. 37-56. (A továbbiakban: 2003. évi irányelv)

⁶⁸ Vince: Átalakuló szabályozás..., 312.o.

⁶⁹ 2003. évi irányelv

⁷⁰ Hatályos Vet.

elvégezte, ezzel létrehozva a megfelelő szabályozási rendszert. A legfontosabb újdonság az addig működő kettős modell működésének felfüggesztése, és egy egységes villamosenergia-piac létrehozása volt a közüzemi piac megszüntetésével. Ezzel egy időben szükségessé vált az eddig a közüzemi piacon kiszolgált háztartási és alacsony fogyasztású fogyasztók fokozottabb védelme is. Az eddig a közüzemi piacon a törvény által kötött feltételekkel vásárló fogyasztók ugyanis kikerültek a versenypiacra, és a kellő felvilágosítás, tájékoztatás híján könnyen versenyellenes helyzetekben kiszolgáltatott helyzetbe kerülhettek a piacot már jól ismerő, tulajdonságaival élni tudó energiakereskedőktől. A kiszolgáltatott fogyasztók védelmét a törvény az *egyetemes szolgáltatás*, a *végző menedékes*, illetve a *védendő fogyasztó*⁷² fogalmainak bevezetésével hozta létre. Ezekről a következő fejezetben részletesen lesz szó.

⁷¹ Az Európai Parlament és a Tanács 1228/2003/EK rendelete a villamos energia határokon keresztül történő kereskedelme esetén alkalmazandó hálózati hozzáférési feltételekről HL L176, 2003.06.26., 1-10. o. (A továbbiakban: 2003. évi rendelet)

⁷² „Védendő fogyasztó: a lakossági fogyasztók azon köre, akik (jogszámban meghatározott szociális helyzetük, vagy valamely egyéb tulajdonságuk alapján) a villamosenergia-ellátásban megkülönböztetett feltételek szerint vehetnek részt.” (Hatályos Vet., 3 § 66. pont)

4. Szabályozási lépések

Hosszú folyamat vezetett tehát a napjainkra kialakult szabályozási rendszer létrejöttéhez. Sőt: az MVM piaci helyzetéből kifolyólag még ma is jelentős hatással bír a piaci helyzet alakulására. A tendenciák alapján a villamosenergia-szektor szabályozása az EU többi tagállamában is nehézkesen ment⁷³, tekintve, hogy a nemzeti szabályozó hatóságok nagyban a helyi monopolhelyzettel rendelkező vállalatoknak kedvező módon szabályozták a helyzetet, amíg csak lehetett⁷⁴.

Az első, *1994-es törvény* megpróbálta az addig fennálló, központosított és központilag irányított villamosenergia-piac adottságaiból felépíteni a kialakuló piacgazdaság által megkívánt szerkezetű iparágat. Ez azonban még nem a mai értelemben vett versenypiac volt, ugyanis 2002-ig egy teljes mértékben szabályozott ágazati piacról beszélhetünk⁷⁵. Ebben az időszakban zajlott az addig állami kézben lévő erőművi szektor privatizációja 1997-ig. Ekkor kötötték a már említett HTM-ek jelentős részét, melyek később jelentős problémákat okoztak. Ekkor az MVM egyszerre tett eleget szolgáltatási kötelezettségének a fogyasztók felé, illetve ő rendelkezett a kizárólagos beszerzési és értékesítési kapcsolatokkal is.

Ugyanebben az időszakban jelent meg az Európai Unió oldalán is a piaci liberalizációs elvárások első, intézményesült formája, a *96/92/EK irányelv*. Ennek az irányelvnek a legfőbb célja a hatékony és versenyalapú energiapiac megteremtése volt, illetve a tagállamok fokozatos integrációja – nem csupán szabályozási, hanem fizikai értelemben is – a nyugat-európai villamosenergia-rendszerbe. Ezt az UCTE⁷⁶, valamint 2009-től az azt felváltó ENTSOE⁷⁷-tagsággal is megerősíthették a tagállamok.

⁷³ Kiindulva mindabból, amiket a Bizottság jelentésében megemlít problémaként – ugyanis a Bizottság igyekezett a több tagállamban felmerülő problémákra koncentrálni a jelentés készítése során.

⁷⁴ Lásd korábban a foglyul ejtési elméletet!

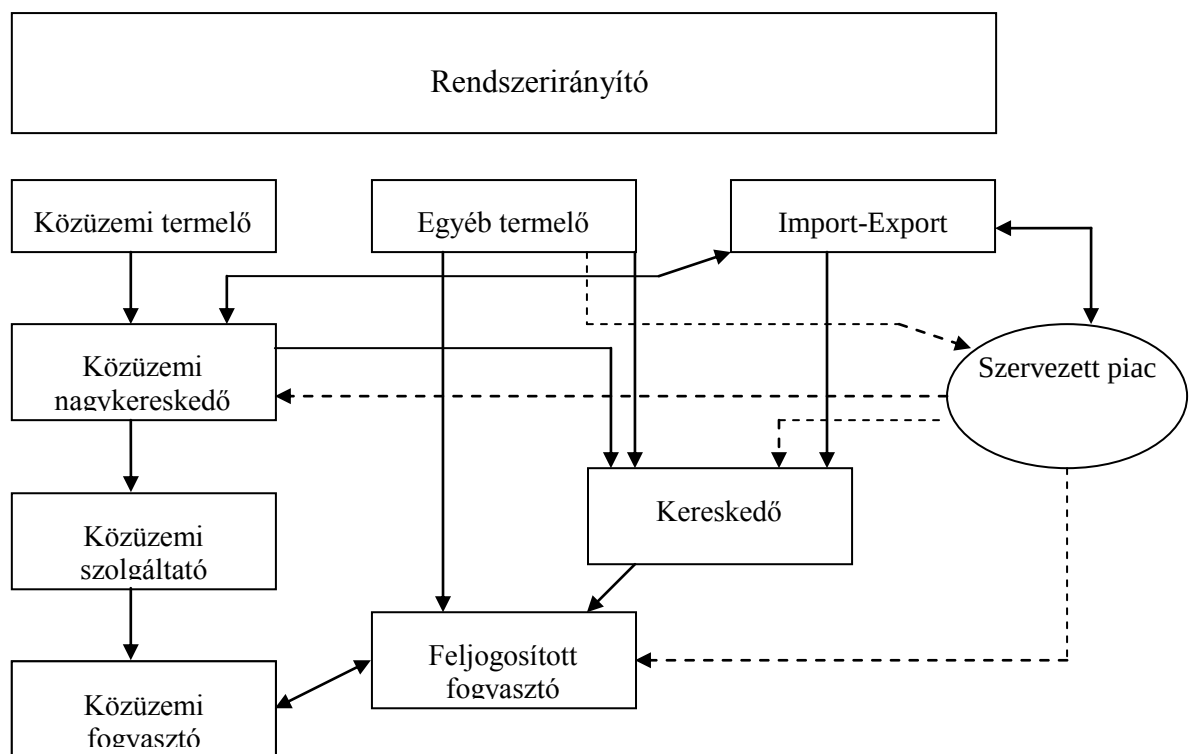
⁷⁵ Az energiapiac nyitása, piacnyitás (Forrás: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&HKL=108&lng=1>, letöltve: 2011. augusztus 23.)

⁷⁶ Union for the Coordination of Transmission of Electricity

⁷⁷ European Network of Transmission System Operators for Electricity

Ezen felül ajánlott volt még tagságot vállalni az Unió szabályozó szervezeteinek egyesüléseiben, mint a CEER⁷⁸, illetve az ERGEG⁷⁹.

A 2001-es törvény, mint már említettük, a fokozatos piacnyitást írta elő a villamosenergia-piacon. Ezen modellváltás után kialakuló piac szerkezetét a következő ábrán⁸⁰ szemléltetjük:

A 2001. évi törvény módosításáról szóló 2005. évi törvény tehát az új, 2003/54/EK tanácsi irányelv hazai jogba való átültetését végezte el. Legfőképp a rendszerirányítás jogi-szabályozási kereteit értelmezte át, illetve az átviteli és elosztói

⁷⁸ Concil of European Energy Regulators. A CEER egy non-profit szervezet, amelyen belül a tagok információt cserélnek egymással, illetve megosztják egymással a saját ügynevezett legjobb gyakorlataikat saját nemzeti gyakorlatuk alapján annak érdekében, hogy kiépítsenek egy egységes, versenyző, hatékony energiapiacot (Forrás: http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME, letöltve: 2011. augusztus 20.)

⁷⁹ European Regulators' Group for Electricity and Gas, melynek utódja az Agency for the Cooperation of Energy Regulators (ACER) lett. Az ERGEG, majd az ACER egy tanácsadó csoport az Európai Bizottság mellett. (Forrás: http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_ABOUT, letöltve: 2011. augusztus 21.)

⁸⁰ Az ábra a szerző saját műve.

rendszerirányítóra vonatkozó új szabályokat vezette be, mely e két tevékenység elválasztását irányozta elő⁸¹. Az új irányelv a rendszerirányítás kétféle modelljét vázolta fel lehetségesként, illetve a második, a *TSO-modell*⁸² támogatása mellett foglalt állást. Ebben a modellben az átviteli rendszert a rendszerirányító nem csak üzemelteti, hanem az átviteli hálózati eszközök tulajdonosa is. A 2005. évi törvény is ezt a modellt írja elő alkalmazandónak, azonban az átszervezés idejére a másik, az úgynevezett *ISO-modell*⁸³⁸⁴ vezették be, ahol a tulajdonosi jogokat nem gyakorolja a rendszerirányító, csupán üzemelteti az átviteli rendszert. Az átállás után bevezetendő TSO-modell sajátossága, hogy ez a modell az MVM szervezetén belül lett kialakítva, ugyanis a Mavir Rt. az MVM csoport tulajdonába került, majd a beolvasztás után kapta meg az az Országos Villamostávvezeték Rt.⁸⁵ üzemeltetési profilját és eszközeit. Azonban, bár vállalaton belül valósult meg, a Mavir Rt. tevékenységét el kell különíteni az MVM Rt. többi működési területétől⁸⁶.

A 2005-ös törvénymódosítás 2007. július 1-jétől előírta a közüzemi piac eltörlését, és a szabad verseny teljes piaci uralmát. Innentől kezdve tehát minden fogyasztó feljogosított fogyasztóvá vált, tehát mindannyian önként választhatták meg azt a szolgáltató vállalkozást, akitől villamos energiát kívántak vásárolni. Ez nagy részben volt köszönhető a 2003/54/EK irányelvnek, amely pontosan ezt írta elő a tagállamok számára.

A kettős piaci modell működése tehát elfogadható alternatívát nyújtott a szabadpiaci modellre való átállás idejére, azonban komoly problémák merültek fel ezzel kapcsolatban a működése alatt. A 2007-es Vet. azonban a problémák nagy részét megoldotta azzal, hogy a teljes piacnyitást írta elő. A problémákról a következő fejezetben lesz szó.

⁸¹ Vince: Átalakuló szabályozás..., 312.o.

⁸² Transmission System Operator – azaz az átviteli rendszerüzemeltető modellje.

⁸³ Independent System Operator – azaz a független rendszerüzemeltető modellje.

⁸⁴ Az ISO modellt szokás még ITO modellként is nevezni, amelynek jelentése: Independent Transmission Operator.

⁸⁵ A továbbiakban: Ovit.

⁸⁶ A leválasztás kérdéséről egy későbbi fejezetben lesz szó.

5. A GVH és a Bizottság jelentése

A villamosenergia-piacot tehát – mind a GVH, mind az Európai Bizottság szerint – meg kellett vizsgálni annak érdekében, hogy a piaci kudarcokat, a szabálytalanságok okát megtalálják. Emiatt a Gazdasági Versenyhivatal és az Európai Bizottság is 2005-ben indított vizsgálatot ebben az ágazatban, melynek eredményeként született a GVH ágazati vizsgálatának eredményeként kiadott jelentés⁸⁷, illetve a Bizottság közleménye⁸⁸. Ebben a fejezetben e két dokumentum alapján sorra vesszük a piacon felmerült problémákat, illetve elemezzük, hogy napjainkig hová jutottak el a szabályozók, illetve a vállalatok ezek orvoslásában.

5.1. A HTM-ek

Az első jelentős probléma, melyet említenünk kell, hogy bár megindult a piacnyitás, és 2008-ra végbe is ment, a piacralépés korlátai továbbra is jelentősek maradtak. Ez a jelenség kapcsolatba hozható a HTM-ekkel, melyek már a kettős piaci modell esetében is komoly problémákat okoztak. A hosszú távú kapacitás-lekötések ugyanis nagyban akadályozták az új szereplők piacra lépését, hiába volt törvényileg biztosítva a lehetőség – ezen felül még a piaci likviditást is nagyban akadályozták. Ezzel gyakorlatilag ki sem alakult a villamos energia nagykereskedelmi piaca, mivel nem volt rá valós lehetőség a közüzemi piac és a HTM-ek nagy arányának köszönhetően. Továbbá a HTM-ek biztosították a szerződött erőművek számára azt, hogy az általuk előállított áramot átveszik, illetve az ár is szerződésben meghatározott volt, így gyakorlatilag konkrétan meg tudták határozni a profitjukat előre. Ez azonban hosszú távon e termelőket a hatékonyság elhanyagolására ösztönözte, úgymond „ellustultak”⁸⁹ ezek a vállalatok⁹⁰. Mindezeknek a hibáknak az orvoslására szolgált

⁸⁷ A Gazdasági Versenyhivatal jelentése a Magyar Villamosenergia Piacon Lefolytatott Ágazati Vizsgálatról (a továbbiakban: GVH jelentés) (2006.05.15.) (forrás: http://www.gvh.hu/domain2/files/modules/module25/pdf/print_4332_h.pdf, letöltve: 2011. november 15.)

⁸⁸ A Bizottság közleménye – Vizsgálat az 1/2003/EK rendelet 17. cikke értelmében az európai gáz- és villamosenergia-ágazatról (2007/C 851) (A továbbiakban: A Bizottság jelentése) (Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0851:FIN:HU:HTML>, letöltve: 2011. augusztus 10.)

⁸⁹ Massimo Motta: Versenypolitika, GVH VKK, Budapest, 2007, 49. o.

⁹⁰ Vince: Átalakuló szabályozás..., 314. o.

megoldási lehetőséggel – az uniós követelményeknek, illetve az MVM kötelezettségvállalásának megfelelően – a 2007-es, jelenleg is hatályos Vet.

2008-ra az Európai Unió előírásai megkívánták ugyanis a HTM-ek fokozatos leépítését, de ezek egy igen hosszú folyamat eredményeként mentek csupán végbe, és egy részük még napjainkig sem lett felszámolva, vagy még meg is lett hosszabbítva – ám ez a Bizottság előírásaival egyező módon történt⁹¹.

A HTM-ek kérdése ezen a piacon kezdettől jelentős problémaforrás volt a szabad verseny megteremtése szempontjából. Ezek jelentős része 1995-ben került aláírásra, és ezek a szerződések lefedték az eladások 80-85%-át, melyet természetesen az MVM Rt. értékesített. Ez nagyban hozzájárult az akkori, és részben a későbbi piaci verseny hiányának meglétéhez. Az MVM Rt. ugyanis így a HTM-eknek köszönhetően a kapacitások jelentős részét lekötve tudta tartani, garantált bevétellel, kalkulálható profittal. Ez azonban a többi szereplő számára a piac szűkülését jelentette, mivel kevesebb kapacitással rendelkeztek, így áraik meghatározásakor is egészen más, általában a piaci ár feletti árat határoztak – és határozhattak is – meg, így gyakorlatilag kialakult az a helyzet, hogy a verseny nem a szabadpiacon folyt csupán, hanem a szabadpiac és a közüzemi piac közt is. Továbbá az MVM mint inkumbens szereplő a HTM-ek kapcsán még a kezdetben amúgy is fennálló információs előnyét meghaladva gyakorlatilag lehetetlenné tette más vállalatok számára a piacralépést⁹². Ez a helyzet a 2008-as piacnyitással részben megoldódott, így a HTM-k által okozott problémák is kisebb mértéket öltöttek napjainkra. Ugyanis az EU Bizottsága határozata tükrében⁹³ mielőbb meg kellett szüntetni a HTM-ekkel fennálló gyakorlatot⁹⁴. Így a HTM-ek egy

⁹¹ Horváth J. Ferenc: Piacnyitás a villamosenergia-iparban, (Forrás: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&lng=1&hkl=193>, letöltve: 2011. szeptember 4.) 11. o.

⁹² Valentiny Pál: A liberalizálódás foka. (A továbbiakban: Valentiny: A liberalizálódás...), In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál – Kiss Ferenc László, Budapest, 2008. 260. o.

⁹³ Commission Decision on the State Aid awarded by Hungary through Power Purchase Agreements (2008/C 2223) (forrás: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/201965/201965_827719_388_1.pdf, letöltve: 2011. december 8.)

⁹⁴ Tóth András: Versenykorlátozó megállapodások az energetikában. In: Infokommunikáció és Jog, Hálózatos Iparágak Tematikus Szám, 2008, 245. o.

része ugyan fennmaradt, azonban újratárgyalt formában, rövidebb időre és jelentősen kisebb mennyiségű energiára szerződve⁹⁵.

5.2. A koncentráció nagy mértéke

A villamosenergia-piacon kialakuló verseny előtt azonban még egy jelentős akadály állt – méghozzá a *rendszerirányító átviteli hálózat*, illetve a *nagykereskedelmi piac összefonódottsága, koncentráltága*⁹⁶. Ezt a problémát azonban a vizsgálatok óta kiküszöbölték – ugyanis az új Vet. az egyes villamosenergia-piaci cselekményeket végző szereplők számára mind hatáskörileg, mind szervezetenként és elhatárolást írt elő⁹⁷. Ennek háttérében – csak úgy, mint az eddigi változások mögött – az EU-s elvárások álltak, így tehát kötelező volt a gyors változtatás, minél előbbi eredményekkel. Ez a folyamat természetesen nem volt azonnal végrehajtható, csupán lépésenként, illetve többféle módon is elérhető volt, mivel az új EU-s irányelv csak a kereteket írta elő a szétválásra⁹⁸, a tagállamok maguk választhatták meg, hogy piaci körülményeikhez mérten mely megoldást tekintik ideálisan alkalmazandónak.

5.2.1. A leválasztás módszertana

Az első lehetőség a vertikum szétválasztására az a helyzet, mikor a termelés és a hálózat üzemeltetése ugyanazon vállalat kezében van – ekkor ezt első lépésként szét kell választani, mivel ez mindenképpen kívánatos a piaci szereplők tekintetében. Következő lépésben a pénzügyi szétválasztás történik, mely alapján a termelő és a rendszerirányító külön költségvetési egységet alkot. Ezután a működésük is elválasztásra kerül, majd jogilag, végül a tulajdonosi rendszerüket tekintve is önállóak lesznek⁹⁹. A legszigorúbb ezek közül természetesen a tulajdonosi elválasztás¹⁰⁰, mely azonban egyben a

⁹⁵ Tóth Tihamér: Szembenézés a múlttal: jogsértő hosszú távú energiavásárlási megállapodások, In: Versenytükrő, Szerk.: Tóth Tihamér, Budapest, 2008. évi 4. sz., 30. o.

⁹⁶ GVH jelentés, 11. o.

⁹⁷ Hatályos Vet. 100-105§

⁹⁸ Angol szakkifejezéssel: 'unbundling'

⁹⁹ Andreas Ortmann – Silvester van Koten: The Unbundling Regime for Electricity Utilities in the EU: A Case of Legislative and Regulatory Capture? In: CERGE-EI Working Paper, Series 328.

¹⁰⁰ Neelie Kroes: Improving Competition in European Energy Markets Through Effective Unbundling. 2007-2008, In: 31 Fordham Int'l L.J., 19. o.

leghatékonyabb¹⁰¹ is, a legkevésbé szigorú pedig a jogi szétválasztás. A szétválasztás határidejét – bármely formát is választják a tagállamok – az átviteli rendszert illetően 2004-re, az elosztási rendszerét 2007-re datálták.

Magyarország az egyre szigorodó szétválasztási rendszer mellett döntött – tehát kezdetben (2003-ban) a pénzügyi függetlenség kialakítása valósult meg, majd fokozatosan egyre szigorúbb formában hajtották végre azt. 2004-re már a jogi, 2005-re pedig a tulajdonosi szétválás is végbement, tehát a Mavir Rt. le lett választva az MVM-ről 2003-ra, majd 2005-re végül újra integrálódott az MVM-be, így napjainkra csupán a jogi elválasztási formáról beszélhetünk¹⁰². Ennek a háttérében nagyrészt az alacsonyabb költségek és az integrált hálózat által biztosított nagyobb ellátási biztonság állt – továbbá nagy valószínűséggel közrejátszott az MVM által a piacra gyakorolt jelentős befolyási erő, mivel az MVM-nek nem állt érdekében a legszigorúbb leválasztási forma megvalósítása, többek közt saját piaci pozíciója megőrzésének érdekében is¹⁰³.

A piaci koncentráció magas volta a nagykereskedelmi piacon okozta a legnagyobb gondot¹⁰⁴. Ez nem kizárólagosan nemzeti problémánk – ugyanis az Európai Bizottság külön kiemelte jelentésében ezt a tényezőt, mint komoly problémát az európai villamosenergia-piacokon¹⁰⁵. Az MVM ugyanis hosszú éveken keresztül uralta a termelői- illetve a nagykereskedői piacot – ha nem monopolisztikus formában, akkor erőfölényes helyzetben. Tehát a magyar villamosenergia-piac erősen koncentrálnak volt tekinthető mindig is, főként ha figyelembe vesszük a HHI-mutatót is, mely igazolja feltevésünket¹⁰⁶. Ezen helyzet kezelésére is volt hivatott átmenetileg a JPE intézménye. A JPE-t ugyanis éppen azért hozták létre a 2007-es Vet-tel, hogy az erőfölényes helyzetek kezelését ellássa. Amikor ugyanis egy jelentős piaci erővel rendelkező

¹⁰¹ Neelie Kroes: More competitive energy markets: building on the findings of the sector inquiry to shape the right policy solutions. (at European Energy Institute Brussels) 19th September 2007, 3-5. o.

¹⁰² Vince Péter: Tulajdonosi koncentráció, vállalati összefonódás – Versenyfelügyeleti döntések és az energiaszektor vállalati szerkezetének átalakulása. In: Verseny és Szabályozás, Szerk: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, 2007. 162. o.

¹⁰³ A Magyar Energetikai Hivatal jelentése a Magyar Energetikai Hivatal tevékenységéről 2008 (letöltve: http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200910/report_2008.pdf, letöltve: 2011. augusztus 4.) 32-40. o.

¹⁰⁴ GVH jelentés, 22. o.

¹⁰⁵ A Bizottság jelentése, 5. o.

¹⁰⁶ A HHI-mutató ekkor egy közepesen erősen koncentrált piacra utalt. (GVH jelentés, 26. o.)

vállalkozás megnöveli árait adott piacon, a társadalomnak jelentős károkat okozhat, amely kizsákmányoló jellegű visszaélésekhez vezethet. Ezen felül a kizsákmányoló jellegű visszaélések is nagyobb eséllyel lépnek fel egy ilyen piacon, mivel a vállalkozás, erőfölényes helyzetéből fakadóan, könnyen megakadályozhatja, korlátozhatja avagy késleltetheti más, nálánál esetleg hatékonyabban működő vállalatok piacra lépését piaci erejével élve¹⁰⁷.

5.3. A JPE meghatározása

A hatályos Vet. 107. paragrafusa lefekteti a JPE megállapításának pontos szempontjait, melyek a következőkben foglalhatók össze:

„A jelentős piaci erő megállapítása során a Hivatal figyelembe veszi:

a) az engedélyesnek az adott piac földrajzi területén, illetve a kapcsolódó piacokon való jelenlétét, amennyiben az adott érintett piac és a kapcsolódó piac közötti kapcsolatból eredően az engedélyes az egyik piacon fennálló gazdasági erejét átviheti a másik piacra, és ezzel gazdasági erejét erősítheti,

b) az engedélyes méretét és piaci részesedését az adott piacon,

c) az engedélyes és az általa a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény szerint irányított vállalatok, vagy az őt irányító vállalat, illetőleg az engedélyest irányító vállalat által irányított vállalatok tevékenységi körét, a vertikális integrációt és az azonosított piacok kapcsolódási sajátosságait, a termékdiverzifikációt, valamint a csomagban értékesíthető termékek, szolgáltatások körét,

d) a piacralépési korlátokat és a növekedési és terjeszkedési korlátokat,

e) a kiegyenlítő vásárlóerő hiányát vagy alacsony szintjét,

f) a lehetséges verseny hiányát,

g) a méret- és tevékenység-gazdaságosságot,

¹⁰⁷ Nagy Csongor István: A JPE..., 157. o.

h) a kereslet és kínálat viszonyát.”¹⁰⁸

Amennyiben a jelentős piaci erő megállapítást nyert, előzetesen kötelezettségeket ró ki a szabályozó adott vállalatra, melyről a Vet. 110-111. paragrafusa rendelkezik. Ezeknek a kötelezettségeknek – mint már korábban említettük – a vállalatok kötelesek eleget tenni. Ezek a kiszabható kötelezettségek elméletileg többfélék lehetnek. Általában – és a magyar jog alapján is – vonatkozhat a kötelezettség átláthatóságra, megkülönböztetés-mentességre, valamilyen szintű és fajtájú szétválasztásra¹⁰⁹, illetve a hálózati eszközökhöz való hozzáférés biztosítására, avagy árellenőrzési, költségszámítási kötelezettségre is¹¹⁰. A JPE-rendszer tehát hatékony eszköznek tűnik a szabályozáshoz – azonban a legtöbb szerző hangsúlyozza, hogy nem hívja életre a versenyt, csupán megkönnyíti, elősegíti annak hatékonyabb kialakulását. Emellett fel kell hívnunk a figyelmet arra is, amit fentebb tárgyaltunk: a villamosenergia-piac adottságaiból kifolyólag a JPE rendszer nem egyértelműen a megfelelő megoldás a kudarckor orvoslására, ugyanis ami az elektronikus hírközlés területén hatékonyan működni képes, az a villamosenergia-piac szerkezeti adottságaiból kifolyólag azon a piacon nem képes ellátni megfelelően alapvető funkcióját¹¹¹.

5.4. Az ellátásbiztonság követelménye

Némiképp problémás területnek minősül az ellátásbiztonság követelménye is¹¹². Azért is érdekes ez a kérdés, mert a Bizottság külön kiemeli jelentésében, hogy „nem lehet manapság pusztán nemzeti ügynek tekinteni” az energiaellátás biztonságát, mely megkívánja a továbbiakban az egyes tagállamok piaci integrációját¹¹³.

Az ellátás biztonsága érdekében azonban nem csupán EU-s szinten, hanem nemzeti szinten is tennünk kell. Ebben a kérdésben hazánk kiemelkedően jól áll, mivel a hatályos Vet. gyakorlatilag kimerítő részletességgel rendelkezik minden jellegű

¹⁰⁸ Hatályos Vet. 107 § (3) bekezdés

¹⁰⁹ Erre volt példa a magyar eset is, melyet fentebb említettünk.

¹¹⁰ Nagy Csongor István: A JPE..., 150. o.

¹¹¹ Uo., 166.o.

¹¹² A Bizottság jelentése, 6. o.

¹¹³ Uo., 15. o., 73.p.

zavarról, és a zavarok felmerülése esetén szükséges teendőkről, hatáskörökről, stb. Ráadásaként létrehozta az egyetemes szolgáltatást is mint fogalmat, amely szintén az ellátásbiztonság érdekeit tudja szolgálni.

5.4.1. Az egyetemes szolgáltatás

Az egyetemes szolgáltatás fogalma a liberalizált piacokon nem elsősorban jogi szükségre reflektált, hanem inkább a társadalmi elvárásoknak próbált eleget tenni. Tekintve ugyanis a szabályozás előtti állapotokat, az inkumbensnek nem csupán joga volt az ellátás biztosítása, hanem kötelezettsége is. Ez a piacnyitással megszűnt – a szabad szolgáltató-választás miatt tehát muszáj volt valahogyan biztosítani a közellátást is¹¹⁴ – tehát elmondhatjuk, hogy itt nem a profit, sem pedig a hatékonyság növelése volt a cél, hanem inkább egy társadalmi igényre válaszoltak ilyen formán a jogalkotók¹¹⁵.

A 2007-es törvény tehát bevezette az egyetemes szolgáltatás fogalmát, mely alapján a lakossági fogyasztók és a kisvállalkozások szűk köre jogosulttá vált egyetemes szolgáltatótól meghatározott minőségű villamos energia méltányos, könnyen összehasonlítható áron történő vásárlására. Megjegyzendő, hogy az egyetemes szolgáltatás intézménye közgazdasági szempontból nézve piacidegen fogalom. Normális körülmények közt az egyetemes szolgáltatók ugyanis nem nyújtanák önköltségi ár alatt a szolgáltatást, tehát nem is lennének versenyképesek – továbbá az állami támogatások nélkül hosszú távon nagy eséllyel csődbe is mennének. Az ár mértéke további problémákat is felvethet – ugyanis előfordulhat az is, hogy a társadalom elfogadhatónak tekintett ára alacsonyabb, mint a kínálati oldal költségei alapján kalkulált versenyár. Ekkor az egyetemes szolgáltatás ugyanis gátat szabhat a versenynek¹¹⁶.

Az egyetemes szolgáltatás három feltétel egyidejű teljesülése esetén tekinthető egyetemesnek. Először is, a szolgáltatásnak olyan jellegű alapszolgáltatásnak kell

¹¹⁴ Nagy Csongor István: Az egyetemes szolgáltatás metamorfózisai, In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Nagy Csongor István (a továbbiakban: Nagy: Az egyetemes szolgáltatás...), 2010, 120. o.

¹¹⁵ Meg kell jegyeznünk, hogy ez a gondolat nem csupán a villamos energia piacára vonatkozik, hanem minden olyan szabályozott iparágra, ahol bevezetésre került az egyetemes szolgáltatás fogalma – így például a telekommunikáció piaca is ilyen.

¹¹⁶ Fazekas: im., 122. o.

lennie, amelynek a biztosítása a társadalom érdekében áll, mondhatni állampolgári alapigény. Másodszor, biztosítva kell legyen a kellő hozzáférési lehetőség adott szolgáltatáshoz, tehát kellően elterjedtnek kell lennie. Harmadszor, adott ágazatban fenn kell állnia annak a helyzetnek, hogy a szabályozó beavatkozása szükséges legyen, mivel a versenypiac nem képes kielégíteni a fogyasztók adott szolgáltatással szemben támasztott igényeit, elvárásait^{117 118}.

A hatályos Vet. részben kielégítően szabályozta ezt a kérdést – azonban a magyar szabályozás – a szövegezése¹¹⁹ alapján legalábbis semmiképpen – nem arra épül, hogy a fogyasztók mindegyikének joga van meghatározott szolgáltatási szinthez, hanem elsősorban monopolszabályozási céllal meg kívánja akadályozni a visszaélések esélyét is. Legfőképpen a túlzó árazástól tartanak a szabályozók, nem teljesen alaptalanul, ugyanis a szolgáltatók erőfölénye még jó ideig meg fog maradni¹²⁰.

5.4.2. Végső menedékes

Az új Vet. egy új szereplő lehetséges piacra lépésének törvényi hátterét is megteremtette – 2007-től az új piaci résztvevő a végső menedékes szolgáltató¹²¹. Őket a Magyar Energia Hivatal jelöli ki arra az esetre, ha valamely egyetemes szolgáltatást nyújtó vagyoni helyzetében olyan romlás következik be, melyből kifolyólag a fogyasztók ellátása veszélybe kerül. Gyakorlatilag tehát a végső menedékes intézménye a fogyasztók érdekeinek védelmében jött létre¹²². Ugyanis a Vet. alapján 2008-tól már a

¹¹⁷ Az egyetemes szolgáltatás ezen kritériumrendszerét a 2002/22/EK irányelv az elektronikus kommunikációs hálózatoknál és szolgáltatásoknál érvényesülő egyetemes szolgáltatásról és fogyasztói jogokról (HL L10, 2002.04.24., 51-77.o.) fektette le, mely természetesen analógia útján alkalmazható más szabályozott iparágak esetében – így a villamos energia esetében – is.

¹¹⁸ Ezen kritériumok mind visszavezethetők arra, hogy a közös eredőjük végső soron árkérdés. Nagy Csongor István szerint ez – abból kiindulva, hogy a piacon mindenki számára elérhető bármilyen minőségű szolgáltatás, ha megfizetik az árát – versengő vagy versenypiacra átállni törekvő piacok esetében csupán átmeneti jogintézmény lehet. Ugyanis amennyiben kiépül a hatékony és „egészséges” verseny ezeken a piacokon, úgy az egyetemes szolgáltató intézményét már csak mintegy „biztonsági hálóként” szükséges csupán fenntartani, mivel a piac rendezi az addig szabályozással rendezett viszonyokat, és kielégítő lesz a verseny (Nagy: Az egyetemes szolgáltatás metamorfózisai, 126. o.)

¹¹⁹ „[...] a villamosenergia-kereskedelem körébe tartozó sajátos villamosenergia-értékesítési mód, amely az ország területén bárhol, meghatározott minőségben a jogosult felhasználó számára méltányos, összehasonlítható, átlátható ár ellenében igénybe vehető.”

¹²⁰ Fazekas: im., 138. o.

¹²¹ Hatályos Vet. 50-52§

¹²² Fazekas: im., 43.o.

háztartási fogyasztók is kiléphetek a szabadpiacra, hogy onnan vásárolják meg a szükségleteiknek megfelelő villamos energiát¹²³. Ezt azonban nem előzte meg az újonnan szabadpiacra lépni jogosultak felvilágosítása lehetőségeiről, így a transzparencia hiánya erősen jellemző volt ezen időszak elejére. Mindemellett látható, hogy a magyar szabályozást nem érheti kritika az ellátásbiztonság kialakítása tekintetében, ugyanis hatályos törvényünk elegendő megoldást biztosít annak eléréséhez.

5.4.3. A feljogosított fogyasztó

Az ellátásbiztonsághoz kapcsolódik a 2001-es Vet. által bevezetett *feljogosított fogyasztó*¹²⁴ fogalma. A feljogosított fogyasztók olyan fogyasztók csoportját jelenti, amelyek fokozatosan léphettek ki a közüzemi piacról a versenypiacra, hogy ott a nem hatóságilag meghatározott, a verseny által kialakított áron vásárolhassák meg a villamos energiát – így nem egy egyoldalúan meghatározott áron vásárolnak, mint azelőtt, hanem alkupozícióba kerülnek, így a keresleti oldal preferenciáinak megfelelően kialakított áron juthattak hozzá a villamos energiához. Első körben a nagyfogyasztók¹²⁵ kaptak lehetőséget a piacrálépésre, majd 2004. július 1-jétől mindenki más, aki nem háztartási fogyasztó¹²⁶. Ez a lehetőség azonban csak önkéntes volt – választhatták a versenypiacot, ahol magánjogi szerződések alapján vásároltak, vagy maradhattak a közüzemi piacon is, ahová még a visszalépés is biztosítva volt a számukra¹²⁷. Azokért, akik végül kiléptek a versenypiacra, szabad piac lévén, a termelők és kereskedők versenyeztek, a közüzemi piacon fel nem használt energiakapacitások árusításával. Ezen energiakapacitásokat kétféle úton szerezhették meg: az erőművek le nem kötött kapacitásait vásárolhatták meg, illetve importálhatták is az energiát. Továbbá a korábban megkötött HTM-ekkel lekötött, de feleslegessé vált kapacitásokat az MVM által hirdetett aukciókon is megvásárolhatták¹²⁸.

¹²³ Horváth J.: im., 7. o.

¹²⁴ 2001.évi CX. törvény 3.§ 13. p.

¹²⁵ Fogalmának meghatározását a mindenkori energiatörvények rendezik.

¹²⁶ Fogalmának meghatározását a mindenkori energiatörvények rendezik.

¹²⁷ 2001. évi törvény 12 § a)

¹²⁸ Vince: Átalakuló szabályozás..., 306. o.

5.4.4. A villamosenergia-kereskedők

A 2001-es törvény által biztosított piacnyitás még egyéb új szereplők piacra lépését is lehetővé tette, amely – adott piacról szóló információink tükrében – üdvözlendőnek tekinthető. Az új piacrálépők a *villamosenergia-kereskedők*¹²⁹ voltak. Ezek alatt olyan vállalkozásokat értünk, melyek ugyan nem rendelkeztek a hálózati infrastruktúrával, de a hálózatok tulajdonosaival szerződéseket kötöttek, és így igénybe vehették ők is a hálózatot arra, hogy a fogyasztókhoz eljuttassák a villamos energiát. A villamosenergia-kereskedők fogalmának bevezetésével így tehát sok olyan vállalkozás előtt is megnyílt az út, hogy a piacra jussanak, amelyeknek korábban erre nem volt lehetősége, mivel nem rendelkeztek a megfelelő infrastruktúrával az energia szállításához, illetve nem rendelkeztek kellő tőkével a hálózat kiépítéséhez¹³⁰. Így tehát lehetővé vált, hogy más vállalkozás hálózatát használva egy kereskedő cég is eljuttathassa a fogyasztókhoz a villamos energiát, amely tehát a belépési korlátok racionalizálását jelentette¹³¹.

A kettős modell egyik legnagyobb problémájaként nevezhető meg az, hogy bár elvileg a versenynek a piaci szereplők közt kellett volna zajlania, azonban mégis elsősorban a közüzemi piac és a szabadpiac közt folyt a versengés a kapacitásért. Másrészt a szabadpiacon az import és az MVM szerződéses portfóliója közt is komolya verseny folyt a feljogosított fogyasztók kegyeiért – ugyanis, a szabadpiacra való önkéntes ki- és visszalépés lehetővé tette a számukra, hogy az árak alakulásától függően gyakorlatilag ingázzanak a két piac között¹³².

¹²⁹ 2001. évi törvény 3 § 20. p.

¹³⁰ Ez tehát a korábban felvetett problémáknak – mégpedig a természetes monopóliumok hálózatos iparágakban tapasztalt, hálózatokhoz való kizárólagos hozzáférésnek különösen – megfelelő megoldási lehetőségét kínálta egy JPE-eljárás formájában, mely kötelezte az MVM-et a hálózatok elérhetőségének biztosítására. Ezzel az eddig a hálózattal járó jelentős többletköltségek miatt piacra lépni nem tudó vállalatok előtt is megnyílt az út a piacra.

¹³¹ Dr. Grabner Péter: A villamos energia piacnyitás első éve (Forrás: <http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200405/avillamosenergiapiacnyitsve.pdf>, letöltve: 2011. augusztus 9.) 2. o.

¹³² Fazekas: im., 40. o.

5.6. A villamos energia és más szabályozott iparágak

A villamos energia, mint azt az eddigiekben is láthattuk, különleges ágazatnak minősül a szabályozott iparágak között. Ennek az egyik oka a már említett hálózatos iparág mivolta – e tulajdonsága leginkább természetesen a földgázzal, ezen felül pedig az elektronikus hírközlési ágazattal teszik rokonná. A következőkben megvizsgáljuk az általunk elemzett piac viszonyát e kettőhöz.

5.6.1 A földgázpiac

A földgáz piaca jelentősen mértékben rokon vonásokat mutat a villamos energia piacával, lévén, hogy egy bizonyos fokig egymás helyettesítő termékeinek mondhatóak. A modellváltás, amelyet fent leírtunk, nagyjából párhuzamosan ment végbe a gázpiacon is az átalakulás. Az első, gázpiacot rendező jelentős törvénynek az *1994. évi XLI. törvény* minősült, amely a szabályozott piacról és a hatósági árszabályozásról rendelkezett. A következő törvény a *2003. évi XLII. törvény* a földgázellátásról, amely bevezette a – korábban már a villamosenergia-piacon ismertetett kettős piaci működési modellt¹³³. Ezzel a törvénnyel megkezdődött a fogyasztók fokozatos feljogosítása – csak úgy, mint a villamos energia esetében. A jelenleg hatályos törvény a *2008. évi XL. törvény* a földgázellátásról. Az a törvény volt az, mint a hatályos Vet. is, amely előírta a teljes piacnyitást, és a kettős modell felszámolását is egyben.

A korábban a villamos energiáról mint termékről elmondottak a földgáz esetében is helytállóak. A földgázt ugyanis hasonlóan nehéz tárolni, mint a villamos energiát, így szállítása is nehézkes. A piaci felépítés is hasonló a két piac esetében – mindkét esetben beszélhetünk kiskereskedelmi, nagykereskedelmi és különleges piacról, amelyek nagyjából hasonlóan épülnek fel, és hasonló ügyletek is folynak rajtuk.

A két piac között talán a legfontosabb közös tulajdonság egyike, hogy mindkettő hálózatos iparágnak minősül – ennek minden jellemzőjével együtt. Így a szűk keresztmetszet is, mely többek közt a határkeresztező kapacitásértékesítés tekintetében nagyon meg tudja nehezíteni az áramlást. Ezen felül közös problémája volt még e két

¹³³ Vince Péter: Modellváltás a földgázellátásban, (a továbbiakban: Vince: Modellváltás...) In: Verseny és szabályozás, Szerk.: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, 2008, 328. o.

piacnak a liberalizációjuk során a hálózatokhoz való hozzáférés problematikája. Ezek alapján ugyanis a belépni szándékozó vállalkozások dolgát nagyon megnehezítették az inkumbens vállalatok – így mindkét esetben bevezetésre került a JPE intézménye, és a kötelezettségvállalások is megjelentek. A földgáz nagykereskedelmi piacán az inkumbens eleinte a MOL Rt. volt a piacnyitásig. A MOL piaci helyzete számos hasonlóságot mutatott az MVM piaci helyzetével. A MOL-nak a piacnyitás folyamán nagyjából ugyanazokkal a kihívásokkal kellett szembenéznie ugyanis, mint az MVM-nek: mint például az a helyzet, hogy a piacnyitás kezdeti szakaszában – az előírásokkal némiképp ellentétesen – fennmaradt a monopolhelyzete, ezzel együtt pedig a közüzemi piacon az ellátási kötelezettsége is¹³⁴. Ezen felül még érdekes párhuzam fedezhető fel a leválasztás tekintetében is – a MOL-nak ugyanúgy teljesítenie kellett a jogi és számviteli szétválasztást¹³⁵, mint az MVM-nek a villamos energia piacán. Ezen felül itt is ugyanúgy fennállt a villamosenergia-piac egyik nagy problémája: a kettős modell működése alatt nem csupán a versenypiacon folyt a verseny, hanem a közüzemi és a versenypiac közt is¹³⁶. Ez a probléma ugyanúgy megszűnt a teljes piacnyitással, mint a villamos energia esetében.

Közös problémája még a két piacnak – amelyre mindkét piac esetében a GVH jelentése külön, kiemelten felhívta a szabályozó hatóságok figyelmét – a piac erős koncentrálttsága. Bár a földgáz esetében a piac – a HHI-index alapján – csupán mérsékelten koncentrált, az ebből fakadó piaci anomáliák részben itt is fellelhetők.

Mindezekon felül a sok hasonlatosságból kifolyólag a jelenleg hatályos EU-s szabály mindkét iparág esetében a Harmadik Energiacsomag. Ezen felül mindkét iparág speciális szabályozó hatóságaként a Magyar Energia Hivatal működik.

¹³⁴ Vince: Modellváltás..., 331. o.

¹³⁵ Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L176/57., 2003.07.15., 57-78. o. (forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:12:02:32003L0055:HU:PDF>, letöltve: 2012. január 20.)

¹³⁶ Vince Péter: Piaci verseny és piacszerkezet a földgázszektorban, In: Verseny és szabályozás, Szerk.: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Nagy Csongor István, 2009, 341. o.

Végző soron a földgázpiacról elmondható, hogy a villamos energiával ez a szabályozott iparág mutatja a legnagyobb hasonlóságot – ebből kifolyólag a jelenleg fennálló problémáik is igen hasonlatosak.

5.6.2. Az elektronikus hírközlési piac

Az elektronikus hírközlési piac esetében újfent fedezhetünk fel közös vonásokat. Lévén ez az iparág is hálózatos iparág, ez nem is meglepő. Mindezek mellett az elektronikus hírközlés piaca néhány esetben nem csupán hasonlóságokat mutat, de mondhatni mintául is szolgált a villamosenergia-piac szabálytalanságainak megoldására tett kísérletekben. A legjelentősebb ilyen példaértékű jellemzője a két piacnak a JPE intézménye¹³⁷, melyet – mint már korábban elemeztük – a villamosenergia-piac nem igényelt annyira, és nem is váltotta be olyan mértékben a hozzá fűzött reményeket, mint tette azt az elektronikus hírközlési piac tekintetében.

A távközlési szektor esetében azonban a piacnyitás és liberalizáció napjainkra mondhatni teljesen lezárult – ezen a piacon egészen más jellegű problémák foglalkoztatják már a jogalkotókat, mint például az európai egységes piac hiánya, illetve hogy hogyan tartsanak lépést a technológia viharos fejlődésével¹³⁸.

¹³⁷ Nagy Csongor István: A JPE..., 166. o.

¹³⁸ Kiss Károly Miklós: Piaci és szabályozási trendek és kihívások az Európai Unió távközlési piacokon, In: Verseny és szabályozás, Szerk.: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Nagy Csongor István, 2010, 375.o.

5.7. Az MVM szerepe és fejlődési útja a magyar energetikában

Ha villamos energiáról beszélünk Magyarországon, elkerülhetetlenül foglalkoznunk kell az MVM-mel¹³⁹, mivel igen jelentős szerepet töltött be ezen a piacon – sőt: tölt be még ma is.

Az MVM a liberalizáció előtt gyakorlatilag egyeduralkodóként volt jelen a piacon, természetes monopóliumként funkcionálva. A szabályozás megindulása után szerepe igencsak megkérdőjeleződött – lévén ő volt a piacon az inkumbens, gyakorlatilag ő volt a hatékony piaci verseny megindulásának egyik legfőbb akadályozója. Pozíciójából kifolyólag a JPE energiapiacra való megjelenése után az MVM-et egyértelműen jelentős piaci erővel rendelkező vállalként nevezték meg. Ebből kifolyólag – tekintve, hogy a hálózat gyakorlatilag csak MVM-tulajdonban volt kiépítve – a különböző kötelezettségek között előírták a diszkriminációmentes hálózathoz való hozzáférés követelményének biztosítását is a számára. Ez egy olyan vállalat számára, amely ilyen meghatározó piaci erővel rendelkezett, mint a Magyar Villamos Művek, elég szigorú szabályokat jelentett. Azonban a nyilvánvaló EU-s, illetve az egyre komolyabban fellépő nemzeti követelményeknek megfelelően végül megvalósult a piacnyitás, az MVM is engedett a nyomásnak, helyt adva – némiképp – a hatékony verseny kialakulásának¹⁴⁰.

Az MVM – a fenti fejezetekben már leírtak mellett – egészen új formában van jelen napjainkban a piacon, mint a piacnyitás előtt. Jelenleg MVM Csoportként működik, mely gyakorlatilag a villamos energia piacának gyakorlatilag az összes szegmensét lefedi.

Az MVM napjainkban öt feladatkört lát el¹⁴¹:

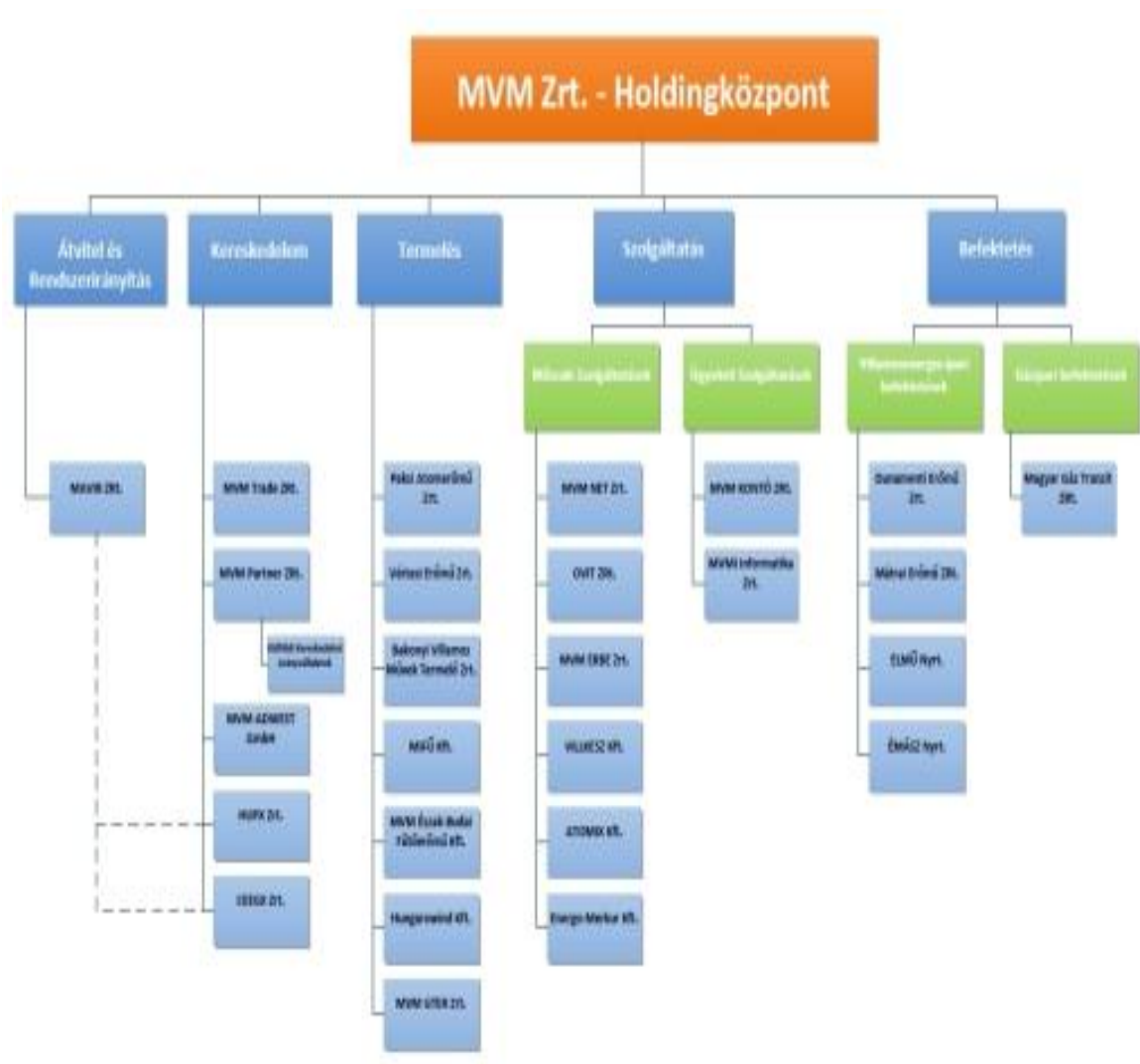
¹³⁹ MVM alatt egyaránt értjük a korai, piacnyitás előtti felállását a vállalatnak, illetve a mai formáját is, az úgynevezett MVM Csoportot. Amennyiben az MVM Csoport valamely tagjáról külön, kiemelten szólunk, azt egyértelműen beazonosítjuk.

¹⁴⁰ Természetesen a verseny nem attól lett hatékony, sem nem attól alakult ki a piacon, hogy az MVM eleget tett a követelményeknek – ahogyan az sem mondható el, hogy az MVM önmagától tett volna eleget neki, hiszen mind a GVH, mind a Bizottság jelentése még elkészültük idején is kiemeli az MVM túlzott piaci súlyát. Ez azóta már jelentősen mérséklődött, de még mindig domináns pozíciót tölt be a piacon, azonban most már – várhatóan – olyan formában van ott jelen, ami nem okoz jelentős fennakadásokat, problémákat, avagy torzulásokat a verseny működésében – sem magyar, sem EU-s szinten.

¹⁴¹ Forrás: <http://www.mvm.hu/hu/tevekenyseguink/Lapok/default.aspx> (letöltve: 2012. január 30.)

- a) Villamosenergia-kereskedő
- b) Villamosenergia-termelő
- c) Átviteli rendszerirányító
- d) Tulajdonosi részvétel a teljes régió villamosenergia-piacán
- e) Az állami felelősségvállalások érvényesítésének elősegítése

Az MVM Csoport struktúráját illetően nem egyszerű eligazodnunk – ehhez segítséget nyújthat a következő ábra¹⁴²:

¹⁴² Forrás: <http://www.mvm.hu/hu/mvm-csoport/Lapok/default.aspx> (letöltve: 2012. február 19.)

Érdekes párhuzam figyelhető meg egy ponton az MVM és a német E.ON közt. 2007-ben ugyanis az Európai Bizottság kartelleljárást kezdeményezett az *E.ON Ruhrgas AG, illetve a GDF Suez*¹⁴³ ellen. Ez az ügy¹⁴⁴ azon ritka esetek egyike, mikor az EU beavatkozott, ennek indoka pedig az, hogy a két cég olyan megállapodást kötött, amely az EUMSZ 101. cikkébe¹⁴⁵ ütközőnek minősült. Ugyanis a két cég felosztotta egymás közt a piacokat, garantálva, hogy nem lépnek a másik területén piacra. Ezzel nemcsak a nemzeti versenyjoguk szabályait szegték meg, hanem a közösségi érdekek is sérültek – tekintve, hogy ezzel korlátozták a tagállamok közti szabad kereskedelmet is. Témánk szempontjából azért különösen releváns ez, mert az európai földgázpiac 2004-es megnyitása és a liberalizáció végrehajtása utáni időszakra állapodtak meg, amely gyakorlatilag a nemzeti piacukon való kivételezett helyzetükkel való visszaélés egy megjelenési formája lett – tekintve, hogy egymás piacától a megbeszélés szerint nem léptek volna be, ezzel pedig a tagállamok energiaszolgáltatóinak a választási lehetőségeit korlátozták, ezáltal a versenyt is. A Bizottság felderítette az ügyet, és precedensértékű büntetést szabott ki a két cégre, illetve kötelezettségvállalásra is kényszerítette őket^{146 147}.

5.8. A jelenlegi megoldási javaslatok

A 2007-es Vet. és a *harmadik energiacsomag*^{148 149 150} az eddig tárgyalt problémákat tehát a GVH, illetve a Bizottság jelentéseinek tükrében igyekezett

¹⁴³ Akkor még Gaz de France.

¹⁴⁴ Summary of Commission Decision of 8 July 2009 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty (Case Comp/39.401) E.ON and GDF versus European Commission (notified under document C(2009) 5355 final), 2009/C 248/05

¹⁴⁵ Akkor még EKSZ 81 cikk.

¹⁴⁶ Antitrust: Commission fines E.ON and GDF Suez €553 million each for market-sharing in French and German gas markets (forrás: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1099>, letöltve: 2012. január 30.)

¹⁴⁷ Megjegyzendő, hogy ez az ügy ugyan a földgázszállítás kapcsán merült fel, azonban a villamos energiának is lehet – szó szerinti – forrása a földgáz. Másrésztől relevánsnak tartottuk még ide sorolni az esetet amiatt is, mert a szabályozott hálózatos iparágak inkumbenseinek a liberalizáció folyamán és után adódó problémáit is jól szemlélteti.

¹⁴⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. HL 211/55, augusztus 14.

szabályozni – nagy részben sikerrel is járt ebben. A harmadik energiacsomag¹⁵¹ öt területet jelölt ki, amely a jelentések tartalmát figyelembe véve igyekezett a kiemelt problémákra megoldást találni. Az első területként az alap- és szállítónálzat szétválasztása, illetve a termelés és a szolgáltatás elválasztása lett megnevezve, ami – mint a fent említettek is igazolják – komoly problémákat okozott addig a piacon. A Bizottság eredetileg a tulajdonosi szétválasztás mellett foglalt állást, mivel ezt tartotta a legmegfelelőbb megoldásnak a versenykorlátozó érdekek érvényesülésének leghatékonyabb megakadályozására. Azonban a tagállamok nagy részének tiltakozása miatt a Bizottság lehetővé tette a tulajdonosi szerkezet megőrzésével annak versenyellenes hatásait más eszközökkel való megoldását. A következő két témakörként a Bizottság az energiapiac integrációjának megerősítése érdekében a nemzeti piac-felügyeleti és szabályozó hatóságok piaci szerepének megerősítését, illetve azok nemzetközi együttműködését kívánta megvalósítani. Ennek megvalósítása érdekében a 2011-re felálló, már említett ACER nyújt segítséget, amely gyakorlatilag egy európai energiaszabályozó ügynökségként funkcionál¹⁵². Szintén az integrációs célok elérése érdekében írta elő a csomag az átviteli és a szállítói hálózatok üzemeltetésének uniós szintű összehangolását, illetve az átláthatóság biztosítása mind a nemzeti, mind a közösségi piacokon is a Bizottság elvárásainak középpontjában maradt, melyet a megfelelő dokumentációval együtt tartanak kívánatosnak.

A harmadik energiacsomag végső soron megerősítette az eddigi szabályozási tendenciák haladási irányának helyességét, ugyanis úgy vélték, hogy a verseny kialakulását elősegítő szabályozás eszközrendszere végre kellően hatékony ahhoz, hogy

¹⁴⁹ A javaslatcsomag 2007 szeptemberében került elfogadásra, az általa kívánt szabályozási rendszer pedig 2011-től lépett hatályba.

¹⁵⁰ Az „energiaszomag” kifejezés három, e témában született rendeletet, illetve további két irányelvet takar, így indokolt a „csomag” kifejezés használata.

¹⁵¹ Az energiaszomag tartalmát képezte az Európai Parlament és a Tanács 713/2009 sz. Rendelete, amely létrehozza az Energiaügyi Hatóságok Együttműködési Ügynökségét (az ACER-t) (az „ACER Rendelet”); az Európai Parlament és a Tanács 714/2009 sz. Rendelete a hálózati hozzáférés feltételeiről a határon átnyúló villamos energia ügyletek tekintetében („Új Villamos Energia Rendelet”); az Európai Parlament és a Tanács 715/2009 sz. Rendelete a földgázszállító vezetékhez való hozzáférésről („Új Gáz rendelet”); az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EC sz. Irányelve; és az Európai Parlament és a Tanács 2009/73/EC sz. Irányelve. Témánk szempontjából legfőképp az első három minősül relevánsnak.

¹⁵² About the European Energy Regulators (Forrás: http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_ABOUT/Tab, letöltve: 2011. augusztus 22.)

el is tudják érni vele a kívánt hatásokat. Megerősítették, hogy a nemzeti hatóságok ex ante szabályozószerpe és az ACER létrehozása az első lépéseket jelentik egy uniós szintű szabályozás létrehozásához¹⁵³. A csomagot Magyarországon a 2010. évi VII. törvény¹⁵⁴ implementálta, amely 2011. március 3-ával lépett hatályba, összhangot teremtve az új elvárások és a magyar jog között.

Magyar viszonylatban az előírt szétválasztás a már kialakult TSO-rendszert továbbra is fenntartotta, azonban a függetlenség biztosítása érdekében további jogosítványokat épített be a szabályozás rendszerébe – mint például egy részben független felügyelő testület választása, amely a TSO operatív vezetéséről rendelkezik; szigorúbb összeférhetetlenségi előírások a TSO operatív irányítási körében; a működés függetlenségének megerősítése többek közt azzal, hogy néhány szolgáltatást a TSO nem szerezhethet be a vertikummal azonos szolgáltatótól, stb¹⁵⁵. Ezen felül a MEH hatásköre bővítésre került – ezen törvény alapján többletjogosítványai: a hálózatfejlesztési tervek vizsgálata és ellenőrzése az EU-val összhangban lévőség érdekében; a hálózati fejlesztési tervek éves felülvizsgálata a TSO részéről a MEH-hel való egyeztetést kötelezővé válik; illetve olyan jogosítványokat kap, amely az infrastrukturális beruházások elvégzésének érvényesítését a MEH hatáskörébe utalja¹⁵⁶.

¹⁵³ A Harmadik Energiacsomag alakította át az ERGEG-et ACER-ré.

¹⁵⁴ 2010. évi VII. törvény egyes energetikai tárgyú törvények módosításáról

¹⁵⁵ 2010. évi VII. törvény rendezte, hatályon kívül helyezéséig.

¹⁵⁶ 2010. évi VII. törvény rendezte, hatályon kívül helyezéséig.

6. Konklúzió

Összességében tehát elmondható, hogy a villamos energia szabályozása nem egyszerű feladat, és még a harmadik energiacsomag jövőbe mutató, ígéretes célkitűzései is csak az első lépések a hatékony szabályozás felé vezető úton. Az egyik legfőbb problémát jelentő HTM-ek lassan felszámolásra kerülnek, illetve a versenypiaccaal összeegyeztethető formát öltenek, így a kapacitások felszabadulásának köszönhetően a verseny is egyre hatékonyabban tud működni, egyre egyenlőbbé lesz a piaci szereplők helyzete.

A szétválasztás követelménye is segítette a piaci kudarcok csökkenését, ugyanis a koncentrált piaci szerkezetből fakadó anomáliák ezzel visszaszoríthatók, szintén a verseny hatékonyságának javulása felé vezetvén a villamos energia piacát. A JPE intézménye ugyan némiképp idegennek hat továbbra is adott piacon, azonban hatását tekintve – a szerkezeti meg nem felelősség ellenére – egyelőre úgy tűnik, képes kiváltani a tőle várt hatásokat, azaz – Nagy Csongor István szavaival élve – sikerrel „bábáskodik” a piaci verseny születésénél¹⁵⁷.

A CEER, illetve az „újszülött” ACER továbbá egy olyan, európai szintű integrált energiapiac kialakulásához nyújtanak kapaszkodót, vagy akár még katalizátort is, amely az Európai Unió kitűzött céljainak – remélhetőleg – képes lesz megfelelni, és a remények szerint képes lesz az integrált piachoz fűzött elvárt hatások kiváltására is.

A transzparencia továbbra is egy olyan területe a villamos energia piacának, amelyet gyakorlatilag nem lehet soha kellőképp szabályozni úgy, hogy mindenki számára elérhető, nyilvánvaló és érthető legyen az összes, a szereplők számára szükséges információ annak érdekében, hogy a piacon az összes körülmény figyelembe vételével a lehető legelőnyösebb döntéseket tudják meghozni, valóban racionális alapokon. Azonban a dokumentáció kívánalma, a régóta követelményként előírt átláthatóság, illetve a nem teljesítéshez kapcsolódó szankciók remélhetőleg lassan elvezetnek egy optimálisnak tekinthető állapothoz.

¹⁵⁷ Nagy Csongor István: A JPE..., 152. o.

Mindezt összevetve az Európai Unió előtt jelenleg álló célkitűzések közt már nem az eddig fennálló problémák szerepelnek, hanem egy más irány az, amelyet az energiapiacok szabályozása során megcélznak. Azonban ennek az iránynak a követéséhez feltétlenül szükséges (volt?) a fent említett piaci kudarcok kezelése, mivel ezek akkor jóval nagyobb gondot jelentettek, mint a már akkor is fennálló, de most kezelendőnek tekintett problémák. A Bizottság ugyanis jelenleg többek közt a következő kihívásokkal néz szembe az energiapiacokon¹⁵⁸:

- Országunk importfüggősége egyre növekszik, és amennyiben a versenyképesség nem nő, az Unió energiaigényének 70%-a lesz importfüggő – ez a fent már említett ellátásbiztonság szempontjából egyáltalán nem jó kilátás.
- Az energia iránti kereslet folyamatosan növekszik, ezzel együtt pedig a károsanyag-kibocsátás is természetesen. Ezen probléma megoldása szintén az ellátásbiztonság érdekében különösen fontos, illetve a környezetvédelmi célkitűzések eléréséhez is elengedhetetlen. Az energiaellátás biztosítása érdekében – az uniós célkitűzéseknek megfelelően – javasolt lenne a zöld energia általánossá tétele, mivel az nem egy végesen rendelkezésre álló energiaforrás, ellentétben a megújuló energiaforrásokkal^{159 160 161}.
- Sürgős lépéseket igényel még az a tény is, hogy Európa a tartalékok tekintetében csupán néhány országra támaszkodik – jelenleg Oroszország, Norvégia és Algéria biztosítja energiaellátásunk felét

¹⁵⁸Forrás: <http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/A728F2F6-8568-4891-AFE8-637293B1E6DB/0/EUbovitesenergiapolitikaTardos.pdf> (letöltve: 2011.december 22.)

¹⁵⁹ Az Európai Unió a villamosenergia-piacon 2020-ra előírja a zöld energia túlsúlyát a tagországok számára.

¹⁶⁰ Magyar kezdeményezés a nemrég az Elmű Zrt. által életre hívott Zöld Áram Tarifa, amelynek keretein belül kizárólag zöld forrásból származó villamos energiát értékesítenek a fogyasztóknak. A program sikerességét még nem tudjuk meghatározni, majd a jövő meghozza a válaszokat. (Forrás: <http://www.aram.hu/zoldtarifa/informaciok>, letöltve: 2011. szeptember 20.)

¹⁶¹ Aktualitása a dolgozatnak, hogy 2012 március elején került bevezetésre az MVM Zrt.-nek is egy zöld energia-programja, a Zöld Áram. (<http://mvmp.hu/engine.aspx?page=zoldaram>)

például¹⁶². Ez jelentősen megnöveli az Unió függőségét, amely hosszú távon semmiképp nem vezethet jóra, főképp, mivel az Európai Unió egy önálló, független egységként működik alapvető célkitűzései szerint.

Ezek csupán egyes részterületek az új kihívások közül, melyekkel szemben helyt kell állnunk mind a nemzeti, mind az uniós piacokon. A zöld energiára váltás szándéka azt sugallja, hogy ettől várják a megoldást számos problémára – azonban ez szintén nem prognosztizálható, majd a jövő hozza el a válaszokat. Mindenesetre a jelenlegi helyzetről elmondható, hogy az út már ki van jelölve, csupán be kell azt járnunk.

¹⁶² A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Az energiapolitika második stratégiai felülvizsgálata – Az Európai Unió cselekvési terve az Energiaellátás Biztonsága és az Energiapolitikai Szolidaritás Terén, COM(2008) 781, 2.1.

7. Irodalomjegyzék:

7.1. Hivatkozott irodalom:

- Richard Whish: Versenyjog, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.
- Simon Bishop – Mike Walker: Az Európai Közöségi Versenyjog Közgazdaságtana, GVH VKK, Budapest, 2011.
- Roger J. Van den Bergh – Peter D. Camesasca: European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective, Sweet and Maxwell, London, 2006.
- Bod Péter Ákos: Gazdaságpolitika – Intézmények, döntések, következmények. Aula Kiadó. Budapest, 2002.
- Boytha Györgyné – Tóth Tihamér: Versenyjog. PPKE-JÁK, Budapest, 2010.
- Lynne Pepall – Daniel J. Richards – George Norman: Piacelmélet – Modern megközelítés gyakorlati alkalmazásokkal, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2008.
- Hal R. Varian: Mikroökonómia középfolon – Egy modern megközelítés. KJK-Kerszöv Kiadó. Budapest, 2001.
- Boytha Györgyné: Versenyjog, Szent István Társulat, Budapest, 2009.
- Dennis W. Carlton – Jeffrey M. Perloff: Modern piacelmélet Panem Könyvkiadó, Budapest, 2003.
- Dr. Koppányi Szabolcs – dr. Tóth András – dr. Tényi Géza, dr. Nagyházi István – Váci Nóra, szerkesztette: Dr. Koppányi Szabolcs: Az ex ante piacsabályozás lehetőségei a magyar energetikai szabályozásban. Készült a MEH megbízásából Budapest, 2007.

- François Lévêque - Howard Shelanski: Antitrust and Regulation in the EU and US – Legal and Economic Perspectives. New Horizons in Competition Law and Economics series, Northampton, 2009.
- Nilson – Bergman: The pros and cons of antitrust in deregulated market. Konkurrensverket, 2004.
- A jelentős piaci erőkonceptió alkalmazása a villamosenergia-piacokon, In: Versenytükör, Szerk.:Tóth Tihamér, Budapest, 2008.évi 4.sz.
- Nagy Csongor István: A jelentős piaci erő jogintézménye a villamosenergia-piac szabályozásában – jogalkotói önellentmondás. In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Budapest, 2008.
- A magyar villamosenergia-szektor működése és szabályozása I. Szerk: Fazekas Orsolya, Complex Kiadó, Budapest, 2010.
- Vince Péter: Átalakuló szabályozás a villamosenergia-szolgáltatásban, In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál – Kiss Ferenc László, Budapest, 2007.
- Massimo Motta: Versenypolitika. GVH VKK, Budapest, 2007.
- Valentiny Pál: A liberalizálódás foka. In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál – Kiss Ferenc László, Budapest, 2008.
- Tóth Tihamér: Szembenézés a múlttal: jogsértő hosszú távú energiavásárlási megállapodások, In: Versenytükör, Szerk.: Tóth Tihamér, Budapest, 2008. évi 4. sz.
- Tóth András: Versenykorlátozó megállapodások az energetikában. In: Infokommunikáció és Jog, Hálózatos Iparágak Tematikus Szám, 2008.
- Andreas Ortmann – Silvester van Koten: The Unbundling Regime for Electricity Utilities in the EU: A Case of Legislative and Regulatory Capture? In:CERGE-EI Working Paper, Series 328.

- Neelie Kroes: Improving Competition in European Energy Markets Through Effective Unbundling. 2007-2008, In: 31 Fordham Int'l L.J., 19.o.
- Neelie Kroes: More competitive energy markets: building on the findings of the sector inquiry to shape the right policy solutions (at European Energy Institute Brussels) 19th September 2007.
- Vince Péter: Tulajdonosi koncentráció, vállalati összefonódás – Versenyfelügyeleti döntések és az energiaszektor vállalati szerkezetének átalakulása. In: Verseny és Szabályozás, Szerk: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, 2007.
- Nagy Csongor István: Az egyetemes szolgáltatás metamorfózisai, In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Nagy Csongor István, 2010.
- Vince Péter: Modellváltás a földgázellátásban, (a továbbiakban: Vince: Modellváltás...) In: Verseny és szabályozás, Szerk.: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, 2008.
- Vince Péter: Piaci verseny és piacszerkezet a földgázszektorban, In: Verseny és szabályozás, Szerk.: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Nagy Csongor István, 2009.
- Villamos energia statisztikai évkönyv 2008, MEH, 2009. (forrás: http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200907/garszolg_2008_ev_ertekeles_20090730doc_20090730155248.pdf, letöltve: 2012. január 14.)
- Horváth J. Ferenc: Piacnyitás a villamosenergia-iparban, (Forrás: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&lng=1&hkl=193>, letöltve: 2011. szeptember 4.)
- Dr. Grabner Péter: A villamos energia piacnyitás első éve (Forrás: <http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200405/avillamosenergiapiacnyitselsve.pdf>, letöltve: 2011. augusztus 9.)
- <http://villany.uw.hu/> (letöltve: 2011. szeptember 17.)

- http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME,
(letöltve: 2011. augusztus 20.)
- http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_ABOUT, (letöltve: 2011. augusztus 21.)
- Magyar Energetikai Hivatal jelentése a Magyar Energetikai Hivatal tevékenységéről 2008 (letöltve: http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200910/report_2008.pdf, letöltve: 2011. augusztus 4.)
- Az energiapiac nyitása, piacnyitás (Forrás: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&HKL=108&lng=1>, letöltve: 2011. augusztus 23.)
- <http://www.mvm.hu/hu/tevekenysegunk/Lapok/default.aspx> (letöltve: 2012. január 30.)
- <http://www.mvm.hu/hu/mvm-csoport/Lapok/default.aspx> (letöltve: 2012. február 19.)
- Antitrust: Commission fines E.ON and GDF Suez €553 million each for market-sharing in French and German gas markets (forrás: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1099>, letöltve: 2012. január 30.)
- <http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/A728F2F6-8568-4891-AFE8-637293B1E6DB/0/EU%20b%20C%205%2091v%20C%203%20ADt%20C%203%20A9s%20C%203%20A9sene%20rgiapolitikaTardos.pdf> (letöltve: 2011. december 22.)
- <http://www.aram.hu/zoldtarifa/informaciok>, (letöltve: 2011. szeptember 20.)
- <http://mvmp.hu/engine.aspx?page=zoldaram> (letöltve: 2012. március 15.)
- <http://www.mvm.hu/hu/hirek/SitePages/newsDetails.aspx?NewsID=137> (letöltve: 2012. március 12.)

7.2. Hivatkozott jogszabályok:

- 1931. évi XVI. törvénycikk a villamos energia fejlesztéséről, vezetéséről és szolgáltatásáról
- 1994. évi XLVIII. törvény a villamos energia termeléséről, szállításáról és szolgáltatásáról
- 2001. évi CX. törvény a villamos energiáról, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 180/2002. (VIII. 23.) Korm. rendelettel
- 2005. évi LXXIX. törvény a villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvény módosításáról
- A Gazdasági Versenyhivatal jelentése a Magyar Villamosenergia Piacon lefolytatott Ágazati Vizsgálatról, 2006, (elérhető: http://www.gvh.hu/domain2/files/modules/module25/pdf/print_4332_h.pdf, letöltve: 2011. július 12.)
- 2007. évi LXXXVI. törvény a villamos energiáról
- 2010. évi VII. törvény az egyes energetikai tárgyú törvények módosításáról
- 2008. évi XL. törvény a földgázellátásról
- Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve (1996. december 19.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról, HL (1997) L 027, 20 – 29. o.
- Európai Parlament és a Tanács 2002/21/EK irányelve (2002. március 7.) az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályozásáról. HL L 108., 2002.04.24
- Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL (2003) L176, 37-56.

- Az Európai Parlament és a Tanács 1228/2003/EK rendelete (2003. június 26.) a villamos energia határokon keresztül történő kereskedelme esetén alkalmazandó hálózati hozzáférési feltételekről HL (2003) L 176, 1-10.
- A Bizottság közleménye – Vizsgálat az 1/2003/EK rendelet 17. cikke értelmében az európai gáz- és villamosenergia-ágazatról (2007/C 851) (Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0851:FIN:HU:HTML>, letöltve: 2011. augusztus 10.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. HL 211/55
- A Harmadik Energiacsomag (Az energiacsomag tartalmát képezte az Európai Parlament és a Tanács 713/2009 sz. Rendelete, amely létrehozza az Energiaügyi Hatóságok Együttműködési Ügynökségét (az ACER-t) (az “ACER Rendelet”); az Európai Parlament és a Tanács 714/2009 sz. Rendelete a hálózati hozzáférés feltételeiről a határon átnyúló villamos energia ügyletek tekintetében (“Új Villamos Energia Rendelet”); az Európai Parlament és a Tanács 715/2009 sz. Rendelete a földgázszállító vezetékhez való hozzáférésről (“Új Gáz rendelet”); az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EC sz. Irányelve; és az Európai Parlament és a Tanács 2009/73/EC sz. Irányelve)
- Commission Decision on the State Aid awarded by Hungary through Power Purchase Agreements (2008/C 2223) (forrás: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/201965/201965_827719_388_1.pdf, letöltve: 2011.december 8.)
- Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L176/57., 2003.07.15., 57-78. o. (forrás: <http://eur->

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:12:02:32003L0055:HU:PDF, letöltve: 2012. január 20.)

- Summary of Commission Decision of 8 July 2009 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty (Case Comp/39.401) E.ON and GDF versus European Commission (notified under document C(2009) 5355 final), 2009/C 248/05

7.3. Egyéb felhasznált irodalom:

- Vince Péter: Átalakuló szabályozás a villamosenergia-szolgáltatásban. In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál – Kiss Ferenc László, Budapest, 2007.
- Kiss András: A regionális árampiaci integráció hatása az erőművek piaci erőfölényére. In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál – Kiss Ferenc László, Budapest, 2007.
- Valentiny Pál: Piacnyitás a magyar hálózatos szolgáltatásoknál OECD-adatok tükrében. In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál – Kiss Ferenc László, Budapest, 2009.
- Vince Péter: Piaci verseny és piacszerkezet a villamosenergia-szektorban. In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál – Kiss Ferenc László, Budapest, 2009.
- Vince Péter: Versenyélénkítés erőfölény-korlátozással. Szabályozás és vállalatszerkezet-átalakítás az Európai Unió energiapiacán. In: Verseny és szabályozás, Szerk: Valentiny Pál – Kiss Ferenc László, Budapest, 2010.
- Competition in Electricity Markets – Energy Market Reform, OECD/IEA, 2001 (Forrás: <http://www.regulationbodyofknowledge.org/documents/050.pdf>, letöltve: 2011. szeptember 14.)
- Energy Trust Handbook. ABA Section of Antitrust Law, 2009

- Dr. Thomas Höppner, LL.M.: Die Regulierung der Netzstruktur. Elektrizität, Gas, Eisenbahn, Telekommunikation. Baden-Baden, 2009
- Ulf Böge: Competition and Regulation: What Role Can the State Play for a Better Functioning of the Markets? In: I. Lisbon Conference on Competition Law and Economics, Kluwer Law BV, The Netherlands, 2007.
- Richard Whish: The Economics of Regulation – the Importance of the Effectiveness of Regulatory Policies. In: I. Lisbon Conference on Competition Law and Economics, Kluwer Law BV, The Netherlands, 2007.
- Miguel Moura e Silva: Modalities of Co-operation and Coherence Between Competition Authorities and Sectoral Regulators. In: I. Lisbon Conference on Competition Law and Economics, Kluwer Law BV, The Netherlands, 2007.
- Richard Whish: Versenyjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2010
- Az Európai Unió új energiastratégiája (Forrás: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&lng=1&hkl=516>, letöltve: 2011. szeptember 24.)